

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง "การพัฒนาเกณฑ์การประเมินภาคปฏิบัติวิชาศิลปศึกษา หน่วยการเรียนรู้ภาพระบายสี ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)" ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการวิจัย ซึ่งจะนำเสนอสาระสำคัญตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. การประเมินผลการศึกษา
2. การประเมินผลภาคปฏิบัติ
3. การประเมินผลวิชาศิลปศึกษา
4. การพัฒนาเกณฑ์การประเมินภาคปฏิบัติวิชาศิลปศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

การประเมินผลการศึกษา

ความหมายของการประเมินผลการศึกษา

ในการศึกษาความหมายของการประเมินผลการศึกษา (Educational Evaluation) ควรพิจารณาความหมายของคำว่า การวัด (Measurement) และการประเมินผล (Evaluation) ซึ่งเป็นคำที่มีความสัมพันธ์กัน และมักใช้ควบคู่กัน หรือใช้แทนกัน แต่คำทั้งสองมีความหมายที่แตกต่างกัน

เชส (Chase 1978: 6, 7) ได้ให้ความหมายของการวัดผลว่า เป็นกระบวนการกำหนดตัวเลขให้กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อบ่งบอกถึงปริมาณ คุณลักษณะ หรือความถี่ของสิ่งนั้น ตามกฎที่กำหนดไว้ เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ และ เอนกกุล กรีแสง (2522: 18, 21) ก็ได้กล่าวถึงการวัดผลการศึกษาว่า เป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เราจะวัดและข้อมูลนั้นกำหนดเป็นตัวเลข ซึ่งการวัดผลจำเป็นต้องมีเครื่องมือที่ใช้วัดด้วย และสอดคล้องกับคำกล่าวของไพศาล หวังพานิช (2526: 13-14) ว่า เป็นกระบวนการในการกำหนดหรือหาจำนวน ปริมาณ อันดับ หรือรายละเอียดของคุณลักษณะ หรือพฤติกรรม ความสามารถของบุคคล โดยใช้เครื่องมือเป็นหลักในการวัด ซึ่งจะทำให้ได้ตัวเลขหรือข้อมูล รายละเอียดต่าง ๆ ที่ชี้แทนจำนวนและลักษณะที่วัดนั้น

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การวัดผลการศึกษาเป็นกระบวนการในการกำหนดตรวจสอบ หรือเปรียบเทียบ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะ พฤติกรรมหรือความสามารถของผู้เรียน โดยใช้เครื่องมือในการวัด ซึ่งข้อมูลที่ได้จะเป็นตัวเลขที่ชี้แทนจำนวนและลักษณะที่ต้องการวัด

สำหรับคำว่า การประเมินผล (Evaluation) เชส (Chase 1978: 6, 7) ได้กล่าวว่า การประเมินผล คือ การนำข้อมูลที่ได้จากการวัดไปใช้พิจารณา ตัดสินคุณค่า โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ ซึ่งสอดคล้องกับอานวย เลิศขยันดี (2533: 6) ที่กล่าวถึงการประเมินผลว่า เป็นกระบวนการในการตัดสินใจข้อมูลที่ได้มาจากการวัดผลหรือการทดสอบอย่างมีหลักเกณฑ์

ไพศาล หวังพานิช (2526: 13-14) ได้กล่าวถึง การประเมินผลการศึกษาว่า เป็นกระบวนการในการตัดสิน เพื่อพิจารณาความเหมาะสมหรือหาคุณค่าของคุณลักษณะ และพฤติกรรม โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการวัดเป็นหลัก และใช้วิจารณ์ประกอบการพิจารณา ซึ่งกรอนลันด์ (Gronlund 1976 : 6) ก็ได้กล่าวว่า การประเมินผลการศึกษาเป็นกระบวนการพิจารณาที่มีระบบเกี่ยวกับสัมฤทธิ์ผลของนักเรียนตามจุดประสงค์ของการสอน

นอกจากนั้น จานง พรายแยมแซ (2529: 4) ก็ได้กล่าวถึงการประเมินผลการศึกษาว่า เป็นกระบวนการในการตัดสินใจหรือวินิจฉัยเพื่อตีราคา หรือสรุปคุณลักษณะของสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือพฤติกรรมของบุคคลอย่างมีหลักเกณฑ์ โดยอาศัยข้อมูลหรือรายละเอียดจากการวัด การสังเกต การตรวจผลงาน การสัมภาษณ์หรือการทดสอบประกอบการพิจารณา

ดังนั้นการประเมินผลการศึกษา จึงเป็นกระบวนการในการพิจารณา เพื่อตัดสินคุณค่าเกี่ยวกับคุณลักษณะ หรือพฤติกรรมของผู้เรียนอย่างมีหลักเกณฑ์ โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการวัดผล ด้วยวิธีการสังเกต การตรวจผลงาน การสัมภาษณ์หรือการทดสอบ

จากการศึกษาความหมายของการวัดผลและประเมินผลการศึกษาจึงกล่าวได้ว่าการวัดผลและการประเมินผล เป็นกระบวนการที่ต้องการกระทำอย่างต่อเนื่องโดยการวัดผลเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในด้านปริมาณ แล้วจึงนำมาประเมินผลในด้านคุณภาพ ซึ่งกรอนลันด์ (Gronlund 1976: 5-6) ได้กล่าวถึง การประเมินผลว่า เป็นขบวนการที่ได้มาตรฐานเพื่อการตัดสินใจ ซึ่งแตกต่างจากการวัดผลที่มุ่งเน้นเพื่อการวัดออกมาเป็นคะแนนค่าว่าการประเมินผลจึงมีความหมายลึกซึ้งกว่าการวัดผล (Lindeman and Merenda 1979: 15-16) ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงใช้คำว่า การประเมินผลเพื่อการสื่อความหมายที่กว้างและครอบคลุมทั้งกระบวนการ

ประโยชน์ของการประเมินผลการศึกษา

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2530: 44-56) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ที่สำคัญของการวัดผล และประเมินผล 2 ประการ คือ การรักษามาตรฐานการเรียนการสอนและปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอน ซึ่งการดำเนินการเพียงด้านใดด้านหนึ่งจะถือว่าไม่มีความสมบูรณ์พอ ดังนั้นการประเมินผลจึงมีประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างยิ่ง โดยอนันต์ ศรีโรสกา (2525: 4-5) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการวัดการประเมินผลการศึกษาในด้านต่าง ๆ ไว้ดังต่อไปนี้

ก. ด้านตัวครู

- (1) ให้ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมเบื้องต้นของนักเรียนแต่ละครู

- (2) ช่วยให้ผู้ครูสามารถกำหนด และปรับปรุงจุดมุ่งหมายของการสอนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น
- (3) ช่วยให้ผู้ครูทราบว่า ตนเองได้ทำการสอนบรรลุจุดมุ่งหมายต่าง ๆ เหล่านี้ได้มากน้อยเพียงใด
- (4) ช่วยให้ผู้ครูสามารถปรับปรุงเทคนิคการสอนให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ข. ด้านนักเรียน

- (1) ช่วยให้นักเรียนทราบจุดมุ่งหมาย และความต้องการของครูได้อย่างถูกต้อง
- (2) เพิ่มแรงจูงใจในการเรียนของนักเรียน
- (3) ช่วยให้มีความตั้งใจในการเรียนมากขึ้น
- (4) ช่วยให้ผู้ทราบว่าตนเองเก่งและอ่อนในวิชาใด

ค. ด้านการแนะแนว โดยส่วนมากนักเรียนมักต้องการคำแนะนำการเลือก

อาชีพ การศึกษาต่อและปัญหาส่วนตัวอยู่เสมอ การที่นักเรียนจะตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาเหล่านี้ได้อย่างถูกต้อง จำเป็นจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับปัญหาเหล่านั้นที่ถูกต้องด้วยตนเอง (Self Concept) โรงเรียนจึงมีส่วนช่วยให้นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ โดยการแนะแนว การวัดทัศนคติความสนใจ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความถนัดต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ครูแนะแนวสามารถนำข้อมูลเหล่านี้ไปให้คำแนะนำในการแก้ปัญหาของนักเรียนได้อย่างถูกต้องยิ่งขึ้น

ง. ด้านการบริหาร ในการตัดสินใจการบริหารทางการศึกษาทุกระดับ จำเป็นจะต้องอาศัยข้อมูลจากการวัดและการประเมินผลอยู่เสมอ เช่น การคัดเลือกบุคคลเข้าทำงานในตำแหน่งต่าง ๆ การจัดแบ่งประเภท และการสับเปลี่ยนโยกย้าย การรับสมัครนักเรียนเข้าเรียน การปรับปรุงประสิทธิภาพในการบริหารงาน ตลอดจนการให้ความดีความชอบแก่ผู้ปฏิบัติงาน เป็นต้น

จ. ด้านการวิจัย การแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการสอน การแนะแนว และ

การบริหารการศึกษา จำเป็นจะต้องอาศัยการวิจัย การวิจัยจะได้ผลดีเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับ การวัดผลว่า จะสามารถวัดข้อมูลได้เที่ยงตรง และมีความเชื่อมั่นเพียงใด

จากประโยชน์ของการประเมินผลการศึกษาข้างต้น สรุปได้ว่า การประเมินผลจะเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจทางการศึกษา ได้แก่ การสอน การแนะแนวการบริหาร และการวิจัย ซึ่งการประเมินผลจะช่วยทำให้ครูทราบเกี่ยวกับพฤติกรรมก่อนเรียนของนักเรียน เพื่อกำหนดและปรับปรุงจุดมุ่งหมายในการเรียน และการตรวจสอบการบรรลุผลของจุดมุ่งหมายของการสอน รวมทั้งการปรับปรุงการสอนของครู และในขณะเดียวกันการประเมินผล จะช่วยให้นักเรียนทราบจุดมุ่งหมายและความต้องการของครู การเพิ่มแรงจูงใจในการเรียน และช่วยให้นักเรียนตั้งใจเรียนมากขึ้น รวมทั้งนักเรียนจะได้ทราบว่าตนเองเก่งและอ่อน วิชาใด ดังนั้นการประเมินผลการศึกษาจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษา

หลักการประเมินผลการศึกษา

อานวย เลิศขยันดี (2533: 18-19) ได้เสนอหลักการประเมินผล โดยกล่าวว่า การประเมินผลเป็นขบวนการ (Process) มีผลลัพธ์ (Out Comes) ดังนั้น หลักการของการประเมินผลจึงควรเริ่มต้นตามขั้นตอนดังนี้

1. เราจะประเมินอะไร ขั้นนี้เป็นขั้นแรกของการประเมินผล เพราะเปรียบเสมือนเข็มทิศนำไปสู่เป้าหมายของการประเมินผล ก่อนอื่นใดเราจะต้องให้ความหมายว่า เราต้องการประเมินผลอะไรให้ชัดเจนเสียก่อน ยกตัวอย่างเช่น ในขบวนการเรียนการสอน เราต้องการประเมินผล ผลการเรียน (Out Comes) ของนักเรียนนักศึกษา หรือประเมินผลวิธีการสอนของครู หรือประเมินผลวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้สอน หรือประเมินผลทัศนคติของนักเรียนนักศึกษาหรือต้องการประเมินผลทุก ๆ อย่างที่กล่าวมา ซึ่งเครื่องมือประเมินผลต้องเตรียมไว้ให้พร้อม เพื่อการรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการประเมินผล

2. เครื่องมือประเมินผลเตรียมไว้พร้อมหรือไม่ ในกรณีที่ครูต้องการประเมินผลการเรียนของนักเรียน แบบทดสอบประเภทอิงเกณฑ์ อิงกลุ่ม ที่ได้มาตรฐานต้องมีเตรียมไว้ให้พร้อม ถ้าไม่มีอาจแก้ไขโดยใช้แบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นเองก็ได้ แต่ต้องผ่านการวิจัยเพื่อหาค่าความเที่ยงตรงและค่าความเชื่อมั่นเสียก่อน

3. ผู้ประเมินผลต้องมีความรอบคอบ และระมัดระวังในเรื่องชี้แจงจำกัดของ เครื่องมือประเมินผล ซึ่งเครื่องมือประเมินผลทุกชนิดที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ย่อมมี ชี้แจงจำกัด และความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (Standard Error of Measurement) ดังนั้น การนำผลที่ได้จากการวัดผลมาประเมินนั้น ผู้วิจัยต้องมีความรอบคอบและระมัดระวัง เป็นอย่างมาก ข้อที่สำคัญอย่าได้ยึดมั่นในข้อตัดสินที่มากเกินไปนัก ทั้งนี้ เพราะอาจมี ตัวแปรแทรกซ้อน (Extraneous Unviabiles) ที่ผู้วิจัยยังค้นไม่พบก็ได้

4. ผู้ประเมินผลต้องระมัดระวังในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง (Samples) ที่ใช้ ในการประเมินผล ซึ่งเทคนิคการเลือกกลุ่มตัวอย่าง เช่น การสุ่มอย่างง่าย (Random Sampling) การสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ฯลฯ ย่อมมี จุดบกพร่องของการเก็บรวบรวมข้อมูลแตกต่างกัน และจะเป็นสาเหตุที่ทำให้มีผลกระทบต่อ การสรุปผลการประเมินด้วย

5. ผู้ประเมินผลต้องมีความเข้าใจว่า ควรใช้การประเมินผลเป็นขบวนการ ในการตรวจสอบข้อมูลเท่านั้น ผู้ประเมินผลไม่ควรใช้การประเมินผลเป็นการนำไปหาข้อยุติ หรือการจำกัดผลสรุปว่า ต้องเป็นอย่างนี้เท่านั้น ทั้งนี้ เพราะการวิจัยที่ดีนั้นย่อมเปิดโอกาส ให้ผู้ประเมินกระทำซ้ำได้ แต่ผลลัพธ์อาจมีความแตกต่างกันก็ได้ อันอาจเนื่องมาจาก สภาวะแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปนั่นเอง

วิธีการประเมินผลการศึกษา

เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ และเอนกกุล กริแสง (2522: 5) ได้กล่าวถึงวิธีการ ในการประเมินผลการศึกษาว่า การที่จะประเมินผลการศึกษาให้ละเอียดถี่ถ้วนนั้นจำเป็นต้อง อาศัยเครื่องมือ และวิธีการในการประเมินผลหลาย ๆ อย่างประกอบกัน เป็นต้นว่า ระเบียบเหตุการณ์ (Anecdotal Record) การสัมภาษณ์ (Interview) แบบสอบถาม (Questionnaire) มาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ระเบียบประจำวัน (Class Record) ระเบียบสะสม (Cumulative Record) การศึกษารายกรณี (Case Study) และอื่น ๆ เป็นต้น ซึ่งเครื่องมือเหล่านี้จะช่วยให้การประเมินผลพฤติกรรมและผลสัมฤทธิ์ของ นักเรียนได้อย่างละเอียดถี่ถ้วนและครอบคลุม นอกเหนือจากการประเมินผล โดยใช้นิเวศ

ทดสอบที่ใช้ประเมินผลการศึกษาได้เพียงบางส่วนเท่านั้น วิธีการในการประเมินผลการศึกษา จึงควรดำเนินการประเมินผลให้ครอบคลุม และเหมาะสมกับพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน ซึ่งเสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์และเอนกกุล กรีนแสง (2522: 6-8) ได้เสนอวิธีการประเมินผล การศึกษาดังต่อไปนี้

1. แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ (Achievement Tests) เป็นข้อสอบที่วัดผลที่ได้ จากการอบรมสั่งสอนหรือวัดประสบการณ์ แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์อาจแบ่งออกเป็นชนิดต่าง ๆ ดังนี้

ก. Mastery Test หมายถึง แบบทดสอบที่ตรวจสอบดูว่าผู้เรียนควบคุม (master) เนื้อหาวิชาที่ได้เรียนไปแล้วได้มากน้อยเพียงใด

ข. Survey Test หมายถึง แบบทดสอบที่สำรวจพื้นฐานของความรู้โดยทั่ว ๆ ไป ซึ่งกว้างขวางกว่า Mastery Test

ค. Diagnostic Test หมายถึง แบบทดสอบที่สำรวจจุดข้อบกพร่องในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพื่อครูจะได้ให้ความช่วยเหลือต่อไป

ง. Speed Test เป็นข้อสอบที่วัดความเร็วและความแม่นยำในเรื่องนั้น ๆ ซึ่งมักจะใช้ข้อสอบที่มีความยากง่ายหัดเทียบกันเป็นจำนวนมาก ๆ ให้ทำในเวลาอันจำกัด เพื่อสำรวจดูว่าใครจะทำได้ถูกต้องมากกว่ากัน

จ. Power Tests เป็นข้อสอบที่ใช้ตรวจสอบความสามารถของผู้เข้าสอบว่า แต่ละคนมีความสามารถในระดับใด ข้อสอบจึงเรียงจากง่ายไปหายากและให้ยากขึ้นเป็นลำดับ ผู้สอบจะมีเวลาทำข้อสอบได้ครบทุกข้อ แต่ความแตกต่างจะขึ้นอยู่กับคะแนนที่ทำข้อสอบได้ถูกต้อง

2. การรายงานตนเอง (Self Report Techniques) เป็นวิธีการวัดผลอย่างหนึ่ง ปล่อยให้เข้าตัวบอกเล่าหรือแสดงให้ทราบ การรวบรวมข้อมูลก็อาจทำได้โดยวิธีสัมภาษณ์ (Interview) หรือใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ก็ได้

ก. การสัมภาษณ์ เป็นการพบปะสนทนากันชนิดตัวต่อตัว (face to face) การสัมภาษณ์แบ่งออกได้เป็น 2 แบบ คือ

- (1) ผู้สัมภาษณ์เตรียมคำถามไว้เป็นชุด เมื่อถามครบชุดแล้วก็อาจสรุปเรื่องราวได้ เป็นการสัมภาษณ์แบบที่เรียกว่า Structured Interview
- (2) ผู้สัมภาษณ์ถามติดต่อไปเรื่อย ๆ โดยอาศัยคำตอบของผู้ถูกสัมภาษณ์เป็นรากฐานสำหรับคำถามต่อไป วิธีสัมภาษณ์แบบนี้เรียกกันว่า Unstructured Interview

ข. แบบสอบถาม อาจใช้เฉพาะแบบสอบถามหรือจะใช้ประกอบกับการสัมภาษณ์ก็ได้ ข้อขัดข้องในการใช้แบบสอบถามก็คือ การเข้าใจภาษาที่ใช้ในแบบสอบถามบางครั้ง ผู้ตอบอาจไม่เข้าใจคำถาม และนอกจากนี้ การใช้แบบสอบถามมักจะขาดความร่วมมือจากผู้ตอบ

3. การวัดผลโดยการสังเกต (Observational Techniques) เราอาจใช้การสังเกตเป็นเครื่องตรวจสอบพฤติกรรมของคนเราได้ ในการสังเกตนั้นจะต้องพยายามให้เป็นธรรมชาติมากที่สุด พยายามไม่ให้ผู้ถูกสังเกตรู้สึกตัวว่ามีผู้คอยจับตามองดูอยู่ การแสดงพฤติกรรมของเขาจึงจะเป็นไปตามธรรมชาติ เครื่องมือสำหรับบันทึกการสังเกตมีหลายชนิด เช่น

ก. ระเบียบเหตุการณ์ (Anecdotal Record) เป็นการบันทึกสิ่งที่ได้พบเห็นในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เห็นว่ามีควมสำคัญควรแก่การบันทึก และควรจะบันทึกแต่เฉพาะข้อเท็จจริงโดยไม่มีการแปลความหมายหรือเพิ่มเติมความคิดเห็นส่วนตัวลงไป

ข. รายการตรวจสอบ (Checklist) เป็นบัญชีพฤติกรรมชนิดหนึ่งเตรียมไว้ล่วงหน้า ผู้สังเกตจะขีดหรือกาเครื่องหมายตามบัญชีนั้นและตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เช่น มี-ไม่มี ดี-ไม่ดี

ค. มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มีลักษณะคล้ายรายการตรวจสอบ คือ มีบัญชีพฤติกรรม แต่เกณฑ์ที่จะใช้ประเมินผลนั้นมีมากกว่า 2 เกณฑ์และตามปกติมักจะใช้ 3 เกณฑ์ 5 เกณฑ์ หรือ 7 เกณฑ์ เป็นต้นว่า ดี-ปานกลาง-เลว หรือ ดีมาก-ดี-ปานกลาง-เลว-เลวมาก

ง. สังคมมิติ (Sociometry) เป็นเครื่องมือที่ใช้พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนในกลุ่มเดียวกัน ใครเป็นผู้ที่ได้รับความนิยม ใครเป็นผู้ที่ถูกรังเกียจในเรื่องใดหรือในสถานการณ์ใด

4. Projective Technique วิธีการประเจโคนี้มีความคิดพื้นฐานอยู่ว่า เมื่อคนเรามีอารมณ์หรือความรู้สึกอย่างไรก็มักจะถ่ายทอดความรู้สึกเช่นนั้นไปทีภาพหรือที่วัตถุซึ่งไม่มีความหมายในตนเอง การให้บรรยายเรื่องราวหรือเหตุการณ์จากภาพหรือวัตถุนั้น ๆ ก็เป็นการให้ผู้ตอบรายงานความรู้สึก อารมณ์ หรือสิ่งที่ซ่อนอยู่ในใจของเขาออกมาวิธีการเช่นนี้มักใช้ในการตรวจสอบทางจิตวิทยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแก้ไขหรือเยียวยาทางจิตวิทยา (Psychotherapy) วิธีการหรือเครื่องมือสำคัญ ๆ ในเรื่องนี้ ได้แก่

ก. Thematic Apperception Test (TAT) เป็นแบบทดสอบที่ประกอบด้วยภาพที่ไม่ชัดเจน ให้ผู้ตอบบรรยายเหตุการณ์จากภาพนั้น ๆ ให้เป็นเรื่องเป็นราวตามความคิดของตน

ข. Rorschach Test หรือ Ink Blot Test เป็นแบบทดสอบที่สร้างภาพขึ้นจากการหยดหมึก ให้ผู้สอบบรรยายว่าภาพนั้น ๆ คืออะไร ตอนไหนหรือส่วนไหนมีลักษณะคล้ายอะไร

ดังนั้น การประเมินผลการศึกษาให้ละเอียดถี่ถ้วนและครอบคลุมจึงควรรใช้เครื่องมือและวิธีการในการประเมินผลหลายประเภทประกอบกัน โดยเลือกใช้เครื่องมือและวิธีการให้เหมาะสมกับพัฒนาการของนักเรียนในแต่ละด้านที่จะประเมิน

การประเมินผลภาคปฏิบัติ

ความหมายของการประเมินผลภาคปฏิบัติ

สุนันท์ สลโรกสูม (2532: 65) ได้กล่าวถึงการประเมินผลภาคปฏิบัติว่าเป็นการพิจารณาความสามารถในการทำงานได้ตามจุดมุ่งหมาย (Manipulate Objective) หรือเป็นการทดสอบเพื่อพิจารณาประสิทธิภาพ (Efficient) และประสิทธิผล (Effect) ที่เกิดขึ้นจากการกระทำหรือจากสถานการณ์ที่กำหนดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ เฟียน ไชยสร

(2529: 37) ที่กล่าวว่า การประเมินผลภาคปฏิบัติเป็นการประเมินความสามารถของบุคคลในการทำงานได้อย่างใดอย่างหนึ่ง โดยบุคคลนั้นได้ลงมือปฏิบัติการ จัดกระทำ (Manipulate) ซึ่งมีการเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับสิ่งที่อยู่ในลักษณะของรูปธรรม (Materials or Physical Objects) โดยทางกายหรือการรับรู้ของประสาทสัมผัส

นอกจากนั้น สมศักดิ์ สิ้นธุระเวชย์ (2530: 97) ยังได้กล่าวว่า การประเมินภาคปฏิบัติเป็นการเลียนแบบชีวิตจริงในระดับต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปตามความเป็นจริงที่กำหนดขึ้น เช่น ระดับความเป็นจริงในการทดสอบการปฏิบัติทักษะในการนำวิชาคณิตศาสตร์ไปใช้ในการแก้ปัญหาการแลกเปลี่ยนเงิน ทองเงิน ถ้าทำการทดสอบเพียงแต่เอาปัญหาการซื้อของในร้านค้ามาให้เด็กเรียนทำ ก็เป็นการเลียนแบบที่มีความเป็นจริงต่ำ (Low Realism) แต่ถ้าให้เด็กเรียนเข้าซื้อของในร้านจริง ๆ ก็เป็นการเลียนแบบที่มีความเป็นจริงสูง (High Realism)

ดังนั้นการประเมินภาคปฏิบัติ จึงเป็นการพิจารณาความสามารถของบุคคลในการทำงานตามจุดมุ่งหมาย ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งที่อยู่ในลักษณะของรูปธรรมโดยการรับรู้ทางประสาทสัมผัส ซึ่งวิธีการประเมินจะเป็นการเลียนแบบชีวิตจริงในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับความเป็นจริงต่ำที่สุดจนถึงระดับสูงที่สุดด้วยการสอบข้อเขียนถึงการให้ปฏิบัติจริง ทั้งนี้เพื่อพิจารณาประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำนั้น

วิธีการประเมินผลภาคปฏิบัติ

วิธีการประเมินผลภาคปฏิบัติ ซึ่งแบ่งตามระดับความเป็นจริงจากการเลียนแบบที่มีความเป็นจริงต่ำ (Low Realism) จนถึงการเลียนแบบที่มีความเป็นจริงสูง (สมศักดิ์ สิ้นธุระเวชย์ 2530: 97-98) มี 4 ระดับ ดังที่จรัล คายัง (ม.ป.ป.: 4-6) ได้กล่าวไว้ดังนี้

1. การสอบข้อเขียน (Paper - Pencil Test) การสอบแบบนี้จะแตกต่างกับการสอบโดยทั่วไปในลักษณะของเนื้อหาที่ถาม ข้อสอบของการปฏิบัติจะถามถึงขั้นตอนการปฏิบัติหน้าที่ของเครื่องมือเครื่องใช้ ผลที่ได้จากการปฏิบัติงาน เป็นต้น บางครั้งเราเรียกการสอบนี้ว่าการสอบปฏิบัติเชิงทฤษฎี แต่การสอบข้อเขียนนี้ จากข้อเท็จจริงหรือ

โดยทางทฤษฎี เราไม่สามารถตัดสินได้ว่า ถ้าผู้สอบตอบได้อย่างถูกต้องแล้ว เขาสามารถจะปฏิบัติจริง ๆ ได้หรือไม่ แต่อย่างไรก็ดีความจริงเป็นการสอบลักษณะเช่นนี้สามารถจัดกระทำได้ เพื่อแก้ไขข้อจำกัดเกี่ยวกับสถานที่ เวลาในการสอบ อุปกรณ์ที่ใช้สอบ จำนวนผู้เข้าสอบ ถ้าการสอบมีข้อจำกัดเหล่านี้ การสอบข้อเขียนจะมีประโยชน์มาก และอีกประการหนึ่งการสอบภาคปฏิบัติบางอย่างจะต้องอาศัยหลักวิชามาก ๆ หรือการปฏิบัตินั้นถ้ามีการผิดพลาดจะเกิดอันตรายหรืออุบัติเหตุได้ การสอบข้อเขียนจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

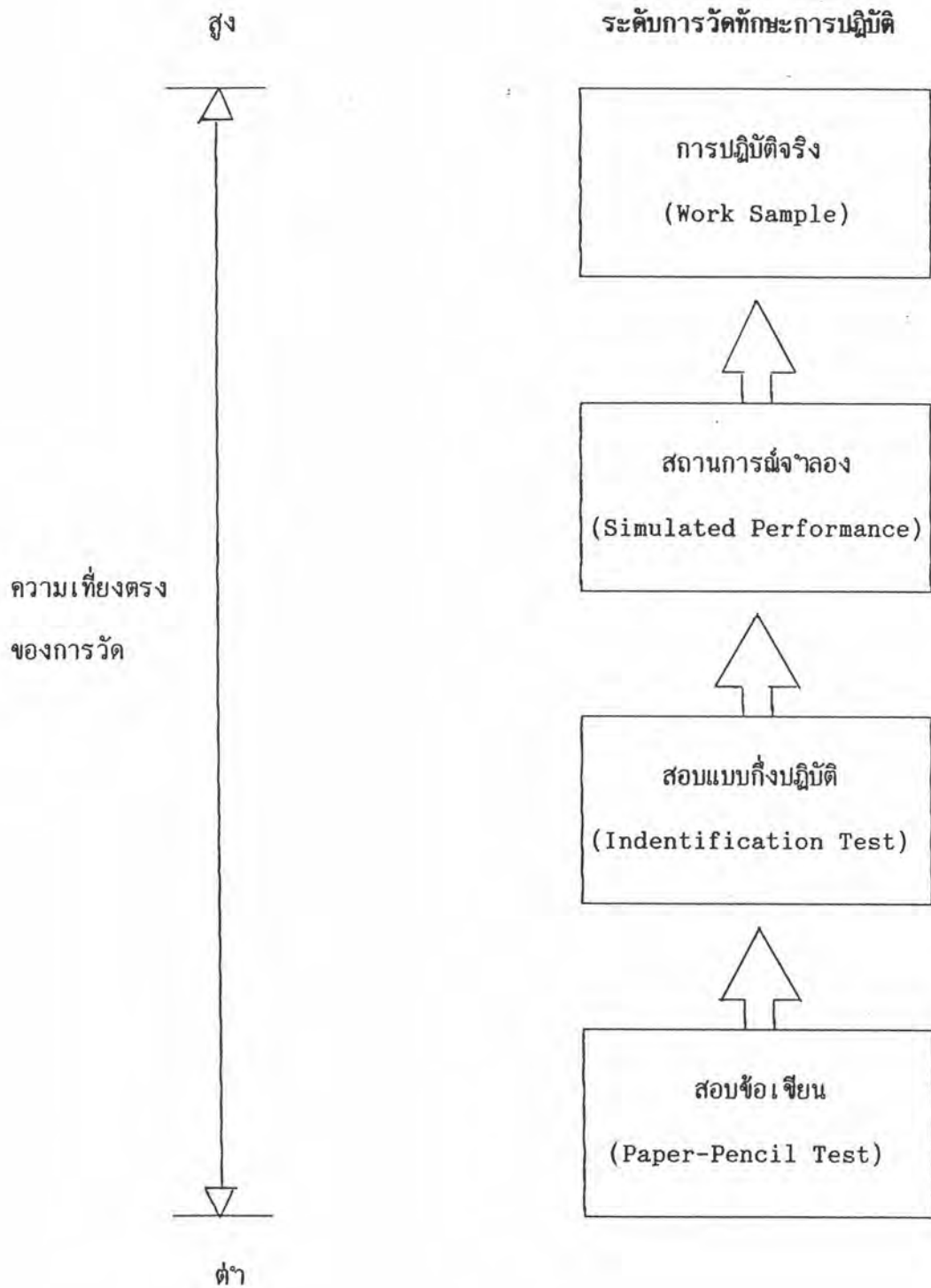
2. การสอบแบบกึ่งปฏิบัติ (Identification Test) การสอบแบบนี้มีความเที่ยงตรงสูงขึ้นมาอีกระดับหนึ่ง เป็นการสอบโดยให้ผู้เรียนระบุชื่อเครื่องมือ อุปกรณ์ หรือบอกหน้าที่ของอุปกรณ์ต่าง ๆ ตลอดจนการอธิบายการทำงานของกลไกต่าง ๆ การสอบประเภทนี้ถือว่าเป็นการสอบมีความใกล้เคียงกับการสอบปฏิบัติจริง ๆ เพราะจะต้องใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่เป็นของจริง เช่น การสอบให้หาจุดบกพร่องของเครื่องยนต์จากการฟังเสียง และบอกวิธีการแก้ไขได้ถูกต้อง หรือการบอกชื่อของเครื่องมือวัดแล้วอธิบายประโยชน์และวิธีใช้ให้ถูกต้อง การสอบประเภทนี้ไม่ได้ลงมือปฏิบัติงานจริง แต่อุปกรณ์การสอบเป็นของจริง โดยที่ผู้สอบสามารถอธิบายเกี่ยวกับอุปกรณ์ได้ทันทีที่เห็นอุปกรณ์นั้น ๆ ดังนั้นการสอบวัดจึงใช้การสังเกตพฤติกรรมการบอกเล่าหรือการอธิบายของผู้สอบ เครื่องมือที่ใช้สอบวัด ได้แก่ แบบบันทึก แบบสำรวจ และมาตราส่วนประมาณค่า

3. การสอบแบบสถานการณ์จำลอง (Simulated Performance) การสอบประเภทนี้มุ่งเน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ๆ ในสถานการณ์ที่จำลองมาจากสถานการณ์จริง โดยยึดหลักการที่ว่า ถ้าสามารถปฏิบัติในสถานการณ์จำลองได้ก็เชื่อว่าจะปฏิบัติในสถานการณ์จริงได้ ยิ่งสถานการณ์จำลองใกล้เคียงกับสถานการณ์จริงมากเท่าไร การสอบในสถานการณ์จำลองจะมีความเชื่อถือได้มากเท่านั้น การทดสอบการปฏิบัติในสถานการณ์จำลอง จะมีประโยชน์มากเพราะถือว่า มีส่วนคล้ายกับการปฏิบัติในสถานการณ์จริงมากที่สุด ซึ่งการสอบบางอย่างอาจมีข้อจำกัดในการปฏิบัติในสถานการณ์จริง ถ้าจะให้ให้นักเรียนลงมือปฏิบัติได้จะต้องสร้างสถานการณ์จำลองขึ้นมาให้นักเรียนสอบ ตัวอย่างเช่น การสอบปฏิบัติเรื่องการสนทนาภาษาอังกฤษในร้านอาหาร ระหว่างเด็กบริการกับผู้มารับประทานอาหาร

ก็สมมุติเป็นสถานการณ์ในห้องเรียนขึ้นมา การสอบก็จะต้องใช้การสังเกตประกอบกับการบันทึกแบบสำรวจหรือมาตรส่วนประมาณค่า

4. การปฏิบัติจริง (Work Sample) การสอบโดยปฏิบัติงานจริง ๆ ถือว่ามีระดับความเป็นจริงสูงสุด นักเรียนจะต้องแสดงตัวอย่างงานภายใต้สภาพความเป็นจริง ข้อสังเกตประการหนึ่งของการปฏิบัติงานจริงนี้ก็คือ การใช้คำว่าตัวอย่างงาน (Work Sample) เนื่องจากในการเรียนการสอนอาจจะฝึกทักษะไว้มากมาย แต่ในการสอบจะนำมาสอบเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่ง เช่น ในการสอบวาดภาพ การเรียนการสอนจริง ๆ อาจฝึกวาดภาพสิ่งของ ภาพวิว ภาพคนเหมือน แต่สอบจริง ๆ กำหนดเพียงอย่างเดียวหนึ่งพอเป็นตัวอย่างงานเท่านั้น ถือว่าเป็นพอ ซึ่งการกำหนดตัวอย่างงานหนึ่งหรือสองชิ้นควรจะให้ผู้สอบใช้ทักษะที่ได้เรียนมาให้มากที่สุด การสอบก็เช่นเดียวกับการสร้างสถานการณ์จำลองคือ ใช้การสังเกตประกอบแบบบันทึก แบบสำรวจหรือมาตรประมาณค่า

จากการศึกษาเกี่ยวกับระดับของการประเมินผลภาคปฏิบัติ ซึ่งแบ่งตามระดับความเป็นจริง จึงพอสรุปได้ด้วยแผนภูมิดังนี้

แผนภูมิที่ 1 แสดงระดับของการประเมินผลภาคปฏิบัติ

แนวทางในการประเมินผลภาคปฏิบัติ

ส.วาสนา ประवालพฤษ์ (2527: 1) ได้กล่าวถึงแนวทางในการประเมินผลภาคปฏิบัติว่า สิ่งสำคัญที่จะต้องคำนึงถึงคือ วิธีการ (Procedure) และผลงาน (Product) ซึ่งสอดคล้องกับ ไพศาล หวังพานิช (2526: 90) ที่ว่าในการประเมินผลภาคปฏิบัติควรให้คะแนน 2 ด้านคือ (1) วิธีปฏิบัติ (Procedure or Process) ได้แก่ วิธีดำเนินการทั้งหลายของการปฏิบัติ (2) ผลของการปฏิบัติ (Product or Output) ได้แก่ สิ่งที่ได้จากการปฏิบัติ ซึ่งควรพิจารณาทั้งในด้านปริมาณ และคุณภาพ

สุนันท์ ศลโรกสุข (2532: 65-67) ได้เสนอแนวทางในการประเมินผลภาคปฏิบัติที่สอดคล้องกับแนวคิดข้างต้นว่า ส่วนใหญ่จะประเมินจากการทดสอบโดยวิธีการสร้างสถานการณ์จำลองและการกำหนดงานให้ ดังนั้นการพิจารณาจากการปฏิบัติงานต้องพิจารณาทั้งผลผลิต และวิธีการปฏิบัติ (Product and Procedure) ดังนี้คือ

1. การประเมินผลผลิต เป็นการประเมินแบบอัตนัยเพื่อให้ได้คะแนนที่เป็นปรนัยซึ่งมีหลักกว้าง ๆ ในการพิจารณาดังนี้คือ

- 1.1 คุณภาพที่ดีของผลผลิตประกอบด้วยคุณสมบัติอะไรบ้าง
- 1.2 คุณสมบัติแต่ละอย่างที่ดีนั้นเป็นอย่างไร
- 1.3 ผลผลิตที่ได้จะพิจารณาคูณค่าแต่ละด้านอย่างไร รวมทั้งคุณค่าทางวัตถุและทางด้านจิตใจว่า ต้องการน้ำหนักด้านใดเท่าใดเป็นอัตราส่วนอย่างไร

2. การประเมินวิธีการปฏิบัติ (Procedure) ต้องพิจารณาวิธีการกระทำตั้งแต่เริ่มต้น และดูว่าการกระทำแต่ละขั้นตอนประสบความสำเร็จแค่ไหน รวมไปถึงการพิจารณาด้านจิตใจด้วย โดยมีหลักการในการพิจารณาดังนี้

- 2.1 ศึกษาขั้นตอน ลำดับขั้น และวิธีการในการปฏิบัติงานที่จะประเมิน
- 2.2 ศึกษาประสิทธิภาพของการทำงานที่จะประเมินนั้นว่าหมายถึงอะไร มีสภาพดำเนินการอย่างไร

- 2.3 ประสิทธิภาพของการทำงานนั้นมีผลงานใดปรากฏบ้างในแต่ละชั้น ผลงานที่สำคัญคืออะไร
- 2.4 ผู้ประเมินต้องมีประสบการณ์ในการพิจารณาพฤติกรรมของผู้ถูกประเมิน และสามารถแปลความหมายของพฤติกรรมที่แสดงออกได้
- 2.5 สามารถเปรียบเทียบผลจากการสังเกตในการปฏิบัติของผู้ถูกประเมิน กับเกณฑ์มาตรฐานได้

นอกจากการประเมินวิธีการปฏิบัติและผลผลิตแล้ว เฝียน ไชยสร (2529: 43) ก็ได้เสนอแนวทางในการประเมินภาคปฏิบัติว่า ควรประเมินในด้านความรู้-ความคิดในการปฏิบัติงาน และกระบวนการในการปฏิบัติงาน (Process) ซึ่งรวมถึงการเตรียมและลำดับขั้นตอนในการปฏิบัติ รวมทั้งเวลาที่ใช้ด้วย และการประเมินผลยังขึ้นอยู่กับลักษณะของงาน และความมุ่งหมายในการให้ฝึกปฏิบัติงานนั้น ๆ ซึ่งจะต้องทำการประเมินให้ครอบคลุม

นอกจากนั้น จรัญ คายิ่ง (ม.ป.ป.: 3-4) ก็ได้เสนอแนวทางในการประเมินภาคปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเที่ยงตรงและครอบคลุม ดังต่อไปนี้

1. การประเมินความรู้พื้นฐาน (Knowledge) การปฏิบัติงานใด ๆ ผู้ปฏิบัติควรมีความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัตินั้น ๆ เพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ซึ่งการวัดความรู้พื้นฐานนี้มักจะเป็นการสอบถามหรือการสอบวัดโดยใช้แบบสอบถาม
2. การประเมินกระบวนการ (Process) ในการปฏิบัติงาน ผู้ปฏิบัติงานต้องวางแผนหรือกำหนดขั้นตอนในการทำงานให้ชัดเจนว่า งานที่จะทำเริ่มต้นอย่างไรและสิ้นสุดลงอย่างไร บางครั้งในกระบวนการทำงานอาจมีกระบวนการย่อย ๆ แทรกอยู่ด้วย การวัดกระบวนการทำงานจึงควรวัดเป็นขั้นตอนตามที่ได้วางแผนไว้ ใดยใช้การสังเกตประกอบกับเครื่องมือประเมินผลได้แก่ แบบบันทึกการปฏิบัติงาน แบบสำรวจรายการหรือมาตรประมาณค่า
3. การประเมินผลงาน (Product) การปฏิบัติงานบางอย่างหลังจากทำงานถึงขั้นสุดท้ายแล้วจะเกิดผลงานตามมาด้วย จึงต้องมีการวัดและประเมินผลงานนั้น การประเมินผลงานถือว่าเป็นการประเมินทักษะการปฏิบัติขั้นสุดท้าย และการประเมินผลงานนั้น ผู้ประเมินควรจะวิเคราะห์ให้ได้ว่า ผลงานหรือผลผลิตนั้นมีองค์ประกอบใดบ้างที่จะต้องวัด

และประเมิน ดังนั้นการวัดผลงานจะต้องใช้การสังเกตผลงานประกอบกับเครื่องมือประเมินผล ได้แก่ มาตรฐานค่า หรือมาตรจัดอันดับคุณภาพ

4. การประเมินคุณลักษณะในการทำงาน (Working Habit) ในการปฏิบัติงาน สิ่งที่ต้องคำนึงถึงอีกประการหนึ่งคือ คุณลักษณะที่ดีในการทำงาน เนื่องจากการเรียนการสอนในห้องเรียนหรือห้องปฏิบัติการ ซึ่งรวมถึงโรงฝึกงานและงานสนามต่าง ๆ ควรฝึกผู้เรียนให้เกิดค่านิยมบางตัวในการทำงานเช่น ทำงานเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นต้น ดังนั้นเมื่อมีการประเมินการปฏิบัติก็ควรนำคุณลักษณะดังกล่าวมาประเมินด้วย โดยให้ผู้ประเมินแต่ละคนเน้นในจุดที่ได้พัฒนาไว้แล้วมาประเมิน การประเมินด้านนี้ควรจะเป็นการสังเกตประกอบกับเครื่องมือประเมินผล ได้แก่ แบบสำรวจรายการ หรือมาตรฐานค่า

จากการศึกษาแนวทางในการประเมินผลภาคปฏิบัติพบว่า นักวิชาการวัดและประเมินผลตั้งข้างต้นได้เสนอแนวทางที่สอดคล้องกันหลายท่าน เกี่ยวกับการประเมินผลภาคปฏิบัติในด้านวิธีการปฏิบัติ (Procedure) หรือกระบวนการปฏิบัติ (Process) และผลงาน (Product) นอกจากนี้ ยังได้เสนอแนวทางในการประเมินด้านความรู้ในการปฏิบัติงาน (Knowledge) และคุณลักษณะในการทำงาน (Working Habit) อีกทั้งผู้วิจัยได้พบข้อสังเกตเกี่ยวกับการใช้คำ 2 คำ คือ วิธีการปฏิบัติ (Procedure) และกระบวนการปฏิบัติ (Process) ซึ่งบางครั้งใช้คำว่า วิธีการปฏิบัติ (Procedure) บางครั้งใช้คำว่า กระบวนการปฏิบัติ (Process) และบางครั้งนำทั้งสองคำมาใช้แทนกัน ซึ่งผู้วิจัยได้พิจารณาความหมายของคำทั้งสองจากพจนานุกรมอังกฤษ-ไทย (2512: 510, 511) ดังนี้ คือ Procedure หมายถึง วิธีดำเนินการ และ Process หมายถึง การดำเนินการ วิธีการปฏิบัติ กรรมวิธีและกระบวนการ จากการพิจารณาดังกล่าวนี้จะเห็นได้ว่า คำว่า Process มีความหมายที่กว้างและครอบคลุมกว่า Procedure ที่หมายถึงวิธีดำเนินการเท่านั้น แต่ Process หมายถึง กระบวนการ ซึ่งครอบคลุมถึงวิธีการหรือกรรมวิธีอีกด้วย ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปแนวทางในการประเมินผลภาคปฏิบัติเพื่อให้ความครอบคลุมได้ดังนี้ คือ

1. การประเมินด้านความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงาน (Knowledge) โดยพิจารณาเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานนั้น ๆ เพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ
2. การประเมินด้านกระบวนการในการปฏิบัติงาน (Process) โดยพิจารณาเกี่ยวกับลำดับขั้นตอนประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการปฏิบัติงานนั้น
3. การประเมินด้านผลงาน (Product) โดยพิจารณาเกี่ยวกับคุณภาพคุณสมบัติจากองค์ประกอบของผลงาน
4. การประเมินด้านลักษณะนิสัยในการทำงาน (Working Habit) โดยพิจารณาเกี่ยวกับคุณลักษณะที่ดีที่มุ่งจะทำให้เกิดกับผู้เรียนจากการปฏิบัติงานนั้น

การสร้างเครื่องมือประเมินผลภาคปฏิบัติ

สุนันท์ สลโกสุม (2532: 69-70) ได้กล่าวถึงการประเมินผลภาคปฏิบัติว่ามีลักษณะและเรื่องราวที่จะต้องสังเกต และพิจารณาอย่างมีหลักเกณฑ์ ซึ่ง เฟียน ไชยสร (2529: 45-53) ได้เสนอแนวทางในการสร้างเครื่องมือประเมินผลภาคปฏิบัติโดยสรุปไว้ดังนี้

1. กำหนดทักษะสำคัญที่ใช้ในการปฏิบัติงาน โดยศึกษาจากหลักสูตรเอกสารประกอบการสอน หนังสือเรียน สอบถามจากผู้เชี่ยวชาญ และสังเกตจากการปฏิบัติจริงที่เป็นที่ยอมรับกันในหมู่ผู้เชี่ยวชาญ
2. กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงานที่จะวัด ขั้นตอนดังกล่าว ได้แก่ ขั้นเตรียม ขั้นปฏิบัติ ผล เวลา และการเก็บอุปกรณ์ เป็นต้น โดยกำหนดลงไปว่าจะวัดทั้งหมดหรือบางขั้นตอนเท่านั้น โดยศึกษาจากจุดมุ่งหมายของหลักสูตรว่าต้องการให้เกิดทักษะไหนเพียงใด
3. กำหนดรายการและกิจกรรมแต่ละขั้นตอน โดยพิจารณาว่าขั้นเตรียมใช้อะไรบ้าง ขั้นปฏิบัติทำอะไรบ้าง และเวลาในการปฏิบัติควรเป็นเท่าใด
4. กำหนดตัวแปรที่เป็นผลให้การปฏิบัติงานมีคุณภาพแตกต่างกัน ตัวแปรต่าง ๆ ที่ส่งผลให้การปฏิบัติงานแตกต่างกัน เช่น ขั้นเตรียม ได้แก่ ความเหมาะสมของเครื่องใช้ขั้นปฏิบัติ ได้แก่ ใช้วิธีการที่เหมาะสม วิธีการที่ถูกต้อง

5. เขียนข้อรายการ รายละเอียดของการปฏิบัติที่ทำงานนั้นมีคุณภาพและประสิทธิภาพสูงสุด อนึ่งข้อรายการต่าง ๆ จะต้องเพียงพอและครอบคลุมทุกขั้นตอนที่จะทำให้งานนั้นได้มาตรฐาน

6. กำหนดเกณฑ์การตรวจสอบวิธีการปฏิบัติ และผลของการปฏิบัติตัวเกณฑ์อาจอยู่ในรูปของ "คำ" หรือ "การบรรยายสั้น ๆ" เช่น

7. การให้คะแนนหรือการกำหนดคะแนน ควรให้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้พิจารณา ซึ่งอาจแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ

7.1 กำหนดสัดส่วนของน้ำหนักในแต่ละขั้นตอน เช่น กำหนดว่าขั้นเตรียมขั้นปฏิบัติ ผล และเวลาจะให้คะแนนเป็นสัดส่วนเท่าใด ตัวอย่างเช่น ขั้นเตรียม 15% ขั้นปฏิบัติ 40% ผล 15% และเวลา 30%

7.2 กำหนดน้ำหนักของแต่ละข้อรายการของแต่ละขั้นตอน การให้คะแนนของแต่ละข้อรายการ ควรพิจารณาจากเกณฑ์ต่อไปนี้ คือ ถ้างานในข้อรายการใดต้องใช้ความรู้ ความสามารถทักษะมาก ควรให้น้ำหนักมากหรือถ้าพฤติกรรมใดมีความสำคัญ หากไม่ทำตามจะทำให้เกิดอันตรายหรือทำให้ผลของการปฏิบัติไม่ถูกต้องก็ให้น้ำหนักมาก

8. การจัดรูปแบบของเครื่องมือ โดยรวบรวมข้อรายการต่าง ๆ ในแต่ละขั้นตอนเกณฑ์การตรวจสอบในรูปของแบบสำรวจรายการ (Checklist) หรือมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) เป็นต้น เพื่อสะดวกในการใช้

วิธีการและเครื่องมือประเมินผลภาคปฏิบัติ

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารต่าง ๆ เกี่ยวกับวิธีการประเมินผลภาคปฏิบัติหลายวิธีดังนี้ คือ การสังเกต การสัมภาษณ์ การทดสอบด้วยข้อทดสอบ การตรวจผลงาน การชักกลุ่มเพื่อน และการประเมินโดยตนเอง ซึ่งในแต่ละวิธีมีรายละเอียดดังนี้

วิธีการสังเกต

ก. ประเภทของการสังเกต

ริชาร์ด แอล โอเบอร์ และคณะ (Ober and et. al. 1971: 25)

แบ่งการสังเกตออกเป็น 2 วิธี สรุปได้ดังนี้คือ

1. การสังเกตโดยตรง (Direct Observation) แบ่งออกเป็น 3 วิธี คือ การสังเกตในขณะที่มีการเรียนการสอน (Life Observation) การบันทึกภาพ (Videotape) และการบันทึกเสียง (Audiotape)
2. การสังเกตโดยอ้อม (Indirect Observation) เป็นการสังเกตจากการตอบแบบสอบถามของนักเรียน ผลการตอบสะท้อนถึงสภาพการเรียนการสอนอีกทีหนึ่ง

ข. หลักการสังเกต

การสังเกตควรยึดหลักการ และวิธีการ ดังที่ อนันต์ ศรีโรสภา (2524: 218-219) และจันทิมา พรหมชิตกุล (2527: 56-58) เสนอไว้สรุปได้ดังนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายที่จะสังเกตให้ชัดเจน โดยกำหนดลงไปให้ชัดเจนว่าพฤติกรรมใดมีการแสดงออกประการใดบ้าง
2. ผู้สังเกตต้องฝึกประสาทสัมผัสของตนเองให้คล่องแคล่วและใช้การได้ดี จนสามารถรับรู้สิ่งที่ต้องการสังเกตได้ทันทีและถูกต้อง
3. ผู้สังเกตต้องฝึกฝนให้เกิดความชำนาญในการใช้เครื่องมือบันทึกผลการสังเกตชนิดนั้น ๆ เสียก่อน จึงจะเริ่มการสังเกต
4. การสังเกตที่มีคุณภาพต้องพยายามอย่าให้ผู้ถูกสังเกตรู้ตัว เช่น ไม่จดบันทึกผลให้เห็น เป็นต้น
5. ช่วงเวลาที่ใช้ในการสังเกต ควรพิจารณาให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการจะสังเกตหรือปรากฏการณ์ที่ต้องการสังเกต
6. ควรกำหนดผู้สังเกตหลายคนหรือมีการสังเกตหลายครั้ง เพื่อให้การสังเกตมีความเชื่อมั่นสูง หรือผู้สังเกตคนเดียวก็ควรสังเกตหลาย ๆ ครั้ง

7. ควรมีการตรวจสอบผลการสังเกตด้วยเครื่องมือวัดชนิดอื่น ๆ ด้วย เพื่อให้ผลเป็นที่เชื่อมั่นได้มากยิ่งขึ้น

8. ควรตระเตรียมการสอนไปพร้อมกับการสังเกต เพราะการสังเกตนักเรียนในขณะที่กำลังสอนจะช่วยให้การสังเกตมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และประหยัดเวลา

9. ไม่ควรตีความหมายหรือสรุปข้อคิดเห็นของการสังเกตในระยะเวลาสั้น ๆ ควรรอจนกว่าการสังเกตทั้งหมดได้สิ้นสุดลง

10. ควรตระเตรียมรายการและแบบฟอร์ม เพื่อช่วยให้การสังเกตมีระบบ และเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น

ค. วิธีการบันทึกผลการสังเกต

การวัดผลทักษะภาคปฏิบัติโดยวิธีการสังเกต ผู้สังเกตสามารถบันทึกผลการสังเกตได้หลายวิธีดังที่ บริบูรณ์สุข บัญชรเทวกุล (2525: 147-148) ได้แบ่งการบันทึกผลการสังเกตออกเป็น 3 แบบ สรุปได้ดังนี้คือ

1. การบันทึกผลการสังเกตโดยใช้การบันทึกย่อ (Anecdotal Records)
2. การบันทึกผลการสังเกตโดยใช้แบบสำรวจรายการ (Check list)
3. การบันทึกผลการสังเกตโดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า (Rating

Scales)

การบันทึกผลการสังเกตโดยใช้การบันทึกย่อ

ก. แบบของการบันทึกย่อ

บริบูรณ์สุข บัญชรเทวกุล (2525: 147-148) กล่าวว่า การบันทึกย่อแบ่งตามวิธีการบันทึกออกได้ 3 แบบคือ

1. แบบที่บันทึกเฉพาะพฤติกรรมที่ได้จากการสังเกตเพียงอย่างเดียว
2. แบบที่บันทึกพฤติกรรมที่ได้จากการสังเกต และมีการตีความไว้อีก

ตอนหนึ่ง

3. แบบที่บันทึกพฤติกรรมที่ได้จากการสังเกต มีการตีความ และมีข้อเสนอแนะแยกไว้เป็นตอน

ข. หลักของการบันทึกย่อ

บริบูรณ์ บัญชรวทวกุล (2525: 148-151) และสมศักดิ์ ลินธุระเวชญ์ (2530: 124) อธิบายหลักของการบันทึกย่อ สรุปได้ดังนี้คือ

1. ควรเลือกสังเกตเฉพาะเหตุการณ์ที่ไม่อาจวัดได้โดยวิธีการอื่น
2. บันทึกเหตุการณ์ที่มีความสำคัญควรแก่การบันทึก โดยพยายามบรรยายเหตุการณ์นั้น ๆ ให้สั้นที่สุด โดยยังคงเก็บรายละเอียดที่สำคัญไว้
3. ผู้บันทึกควรได้รับการฝึกหัดและอบรมมาพอสมควรจึงจะได้ผลดี
4. ควรเก็บรวบรวมข้อมูลไว้หลาย ๆ ครั้งก่อนสรุป
5. ผู้สังเกตอาจคิดแบบฟอร์มการบันทึกที่แน่นอนตายตัว โดยมีสิ่งที่ควรบันทึกให้ครบ เช่น ชื่อนักเรียน ชั้น วัน-เดือน-ปี สถานที่ เหตุการณ์ที่สังเกต และชื่อผู้สังเกต
6. ควรแยกการสังเกตและการประเมินผลออกจากกัน เพราะเป็นการยากที่จะสังเกตเด็กและตัดสินผลไปพร้อม ๆ กัน
7. ต้องบันทึกเหตุการณ์ทั้งด้านบวกและลบ บ่อยเสมอที่ผู้สังเกตมีแนวระจันมที่ จะบันทึกเฉพาะสิ่งที่นักเรียนทำผิด

8. ในกรณีที่มีผู้สังเกตหลายคน จะต้องนำผลการสังเกตมารวมกันก่อน

ง. ข้อดี และข้อจำกัดของการบันทึกย่อ

การบันทึกผลสังเกตโดยการใช้บันทึกย่อมีทั้งข้อดี และข้อจำกัดดังที่นักวิชาการได้กล่าวไว้ดังนี้คือ

บริบูรณ์สุข บัญชรวทวกุล (2525: 152) กล่าวถึงข้อดีของการใช้บันทึกย่อสรุปได้ดังนี้คือ

1. ช่วยให้ได้เหตุการณ์ที่สังเกตที่เป็นธรรมชาติจริง ๆ
2. ช่วยให้ได้ข้อมูลที่ไม่อาจวัดได้ด้วยวิธีอื่น ๆ

สุนันท์ ศลโรสุม (2530: 13-14) กล่าวถึงข้อจำกัดของการใช้บันทึกย่อสรุปได้ดังนี้คือ

1. ต้องใช้เวลาในการเขียนมาก
2. ถ้าใช้กับนักเรียนจำนวนมาก ๆ จะทำให้เสียเวลาในการจัดทำ
3. สำนวนภาษาของผู้บันทึก อาจจะทำให้เกิดปัญหาในการแปลความหมายของเหตุการณ์ได้ ถ้าการบันทึกนั้นมีผู้ที่ต้องถูกบันทึกเป็นจำนวนมากโดยคน ๆ เดียว
4. ต้องบันทึกเหตุการณ์ที่จำเป็นให้ครบ ถ้าขาดความสำคัญตอนใดตอนหนึ่งของเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น จะทำให้การแปลความหมายผิดได้
5. ความเชื่อมั่นได้ของการบันทึกขึ้นอยู่กับการบรรยายเหตุการณ์ ซึ่งอิทธิพลทางภาษาจะเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

การบันทึกผลการสังเกตโดยใช้แบบสำรวจรายการ

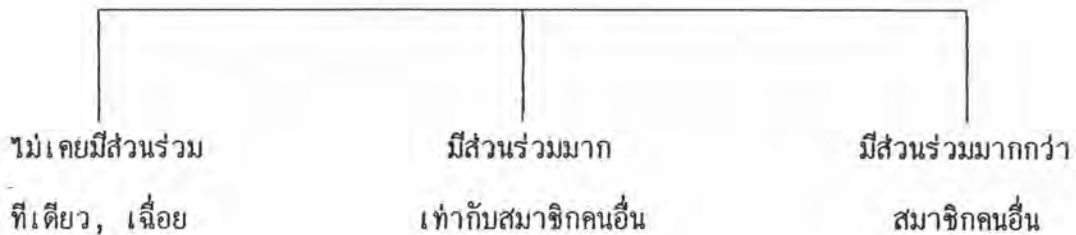
แบบสำรวจรายการประกอบด้วย ส่วนที่เป็นรายละเอียดของพฤติกรรมต่าง ๆ และส่วนที่ให้ผู้สังเกตทำเครื่องหมาย ซึ่งการบันทึกผลการสังเกตโดยใช้แบบสำรวจรายการ มีหลักการ ดังที่บริบูรณ์สุข บัญชรเทวกุล (2525: 158) และไพศาล หวังพานิช (2526: 91-92) เสนอไว้สรุปได้ดังนี้

1. ควรระบุพฤติกรรมที่ต้องการสังเกต
 2. สังเกตเฉพาะพฤติกรรมที่เกิดขึ้นบ่อย ๆ
 3. เรียบเรียงพฤติกรรมตามลำดับที่จะเกิดก่อน-หลัง
 4. ในกรณีที่เน้นความสำคัญของวิธีปฏิบัติกับผลของการปฏิบัติแตกต่างกัน ควรกำหนดสัดส่วนความสำคัญที่ต้องการไว้ หรือจะกำหนดคะแนนเต็มของแต่ละด้านไม่เท่ากันก็ได้
- การบันทึกผลการสังเกตโดยการใช้อนุกรมวิธีมาตราส่วนประมาณค่า
- มาตราส่วนประมาณค่าประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นรายละเอียดของพฤติกรรมที่ต้องการสังเกต และส่วนที่เป็นสเกลบอกระดับการกระทำ
- ก. ชนิดของมาตราส่วนประมาณค่า
- จากการศึกษาหนังสือและวารสารทางวิชาการสามารถแบ่งมาตราส่วนประมาณค่าออกเป็น 4 ชนิด คือ

3. ตัวอย่างมาตราส่วนประมาณค่าแบบพรรณนา ของสมศักดิ์ สิ้นธุระ เวชฌ์

(2530: 112)

นักเรียนมีส่วนร่วมในการอภิปรายไข่ม

4. ตัวอย่างการจัดอันดับผลงานของ ส.วาสนา ประवालพฤกษ์ (2527: 3-4)

ส.วาสนา ประवालพฤกษ์ (2527: 3-4) อธิบายหลักการจัดอันดับไว้สรุปได้ดังนี้คือ

- จากผลงานทั้งหมดนำมาแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มสูงปานกลาง และต่ำ
- นำกลุ่มปานกลางมาพิจารณาแล้วแบ่งเป็น 3 กลุ่ม อีกครั้ง หลังจากนั้นนำกลุ่มสูงมาพิจารณาแล้วแบ่งเป็น 3 กลุ่มเช่นกัน แล้วพิจารณากลุ่มต่ำในทางองเดียวกัน
- กำหนดให้กลุ่มสูงเป็นกลุ่ม 9, 8, 7 ซึ่ง 9 คือ กลุ่มที่มีผลงานดีที่สุดในกลุ่มสูง และ 7 คือกลุ่มที่มีผลงานที่ต่ำที่สุดของกลุ่มสูง และให้กลุ่มปานกลางเป็น 6, 5, 4 ในทางองเดียวกันกลุ่มต่ำเป็นกลุ่ม 3, 2, 1 ทั้งนี้ตัวเลขที่มีค่าสูงจะแทนคุณภาพของงานที่สูง
- นำผลงานของกลุ่มที่เป็นช่วงต่อระหว่างกลุ่มสูงกับกลุ่มกลางและกลุ่มกลางกับกลุ่มต่ำมาพิจารณาอีกครั้ง กล่าวคือ พิจารณากลุ่มที่ 7 และ 6 ว่าควรมีการโยกย้ายสับเปลี่ยนกลุ่มกันบ้างไหม เพราะเป็นช่วงต่อระหว่างกลุ่มสูงและปานกลางที่ได้แบ่งไว้อย่างหยาบ ๆ ในขั้นที่ 1 อาจมีสลับที่กันบ้าง แล้วทำเช่นเดียวกันกับในกลุ่ม 4 และ 3 อันเป็นช่วงต่อระหว่างกลุ่มปานกลางและกลุ่มต่ำ

5. ถ้าต้องการประเมินเป็นแบบ 9 กลุ่ม ก็ใช้เลขที่กลุ่มนั้นแทนคะแนน
ได้เลย หรือต้องการจัดอันดับให้เป็น 1, 2, 3, ... จนถึงที่สุดท้ายก็พิจารณาทีละกลุ่ม
จัดเรียงอันดับได้

ข. ข้อดี และข้อจำกัดของมาตราส่วนประมาณค่า

การใช้มาตราส่วนประมาณค่ามีทั้งข้อดี และข้อจำกัดดังที่บริบูรณ์สุขบัญญัติ
เทวกุล (2525: 256) ได้กล่าวไว้ สรุปได้ดังนี้คือ

ข้อดีของมาตราส่วนประมาณค่า

1. ทำให้สามารถสังเกตได้เฉพาะเจาะจงและชัดเจนขึ้น
2. ช่วยให้การสังเกตของครูมีหลักเกณฑ์และสามารถทราบปริมาณของ
ลักษณะต่าง ๆ ว่ามีมากน้อยแค่ไหน
3. สะดวกแก่การบันทึก
4. ใช้ประเมินพัฒนาการที่เกี่ยวกับวิธีการและผลงาน

ข้อจำกัดของมาตราส่วนประมาณค่า

1. ความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้นเมื่อผู้ประเมินมีแนวโน้มที่จะประเมินนักเรียน
ทุกคนในระดับเดียวกัน (Personnal Bias) ซึ่งแบ่งเป็น 3 ประเภทคือ

1.1 ความคลาดเคลื่อนที่เกิดจากผู้ประเมินมักชอบกาเครื่องหมายใน
ตำแหน่งค่อนข้างสูงเสมอ (Generosity Error)

1.2 ความคลาดเคลื่อนที่เกิดจากผู้ประเมินมักชอบกาเครื่องหมายใน
ตำแหน่งกลาง ๆ เสมอ (Central Tendency Error)

1.3 ความคลาดเคลื่อนที่เกิดจากผู้ประเมินมักชอบกาเครื่องหมายใน
ตำแหน่งค่อนข้างต่ำเสมอ (Serverity Error)

2. ความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้นเมื่อผู้ประเมินนำความรู้สึกของตนที่มีต่อ
นักเรียนเข้าไปเกี่ยวข้องกับการประเมิน ซึ่งทำให้เกิดความลำเอียงในการให้คะแนน (Halo
effect)

3. ความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้นเมื่อผู้ประเมินเข้าใจว่าพฤติกรรมต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กัน (Logical Error) เช่น การให้คะแนนทัศนคติที่เอาเรื่องสติปัญญาของนักเรียนเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

วิธีการสัมภาษณ์ (Interview)

การประเมินผลทักษะภาคปฏิบัติสามารถใช้วิธีการสัมภาษณ์ได้ ซึ่งวิธีการสัมภาษณ์มีหลักการ และข้อดีดังนี้

สุวิมล เขี้ยวแก้ว (2527: 213) กล่าวถึงข้อจำกัดของการประเมินผล โดยการให้ข้อสอบแบบข้อเขียน ซึ่งสรุปดังนี้คือ การประเมินโดยการให้ข้อสอบอาจจะไม่ให้ผลดีเท่าที่ควร เพราะนักเรียนบางคนอาจเขียนตอบได้ถูกต้อง แต่ปฏิบัติได้ไม่คล่องแคล่วจึงควรประเมินจากการปฏิบัติจริงของนักเรียน

วิธีการตรวจผลงาน

การที่ต้องมีการวัดโดยการตรวจผลงานนี้ ก็เพื่อต้องการจะทราบว่านักเรียนสามารถนำความรู้ที่เรียนมาไปปฏิบัติได้จริงหรือไม่ ผลงานในที่นี้อาจได้แก่แบบฝึกหัดรายงาน การทดลอง สิ่งประดิษฐ์ (สุวิมล เขี้ยวแก้ว 2527: 194)

วิธีการชักกลุ่มเพื่อน (Peer Appraisal Technique)

การชักกลุ่มเพื่อนในการประเมินผลมีหลายวิธีดังที่ บริบูรณ์สุข บัญชรเทวกุล (2525: 158-163) กล่าวไว้สรุปได้ดังนี้

1. วิธีที่ระบุรายละเอียดสั้น ๆ ของพฤติกรรมแต่ละอย่างและให้นักเรียนเขียนชื่อเพื่อนที่มีพฤติกรรมตรงกับที่ระบุรายละเอียดไว้ในช่องว่าง พฤติกรรมที่ระบุจะมีทั้งทางบวกและทางลบ ("Guess Who" Technique)

2. วิธีหาความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนในกลุ่มหนึ่งหรือห้องหนึ่ง โดยการให้นักเรียนเลือกเพื่อนที่อยากทำกิจกรรมด้วย (Sociometric technique หรือสังคมมิติ)

วิธีการประเมินโดยตนเอง (Self-Report Technique)

บริบูรณ์สุข บัญชรเทวกุล (2525: 158-163) กล่าวถึงการประเมินโดยตนเอง ซึ่งสรุปได้ว่า วิธีนี้สามารถรวบรวมข้อมูลได้ดังนี้

1. การสัมภาษณ์ (Interview) ซึ่งแบ่งเป็น 2 แบบคือ

1.1 ผู้สัมภาษณ์เตรียมคำถามไว้เป็นชุด เมื่อถามครบชุดก็อาจสรุปเรื่องราว
ได้ (Structured Interview)

1.2 ผู้สัมภาษณ์ถามติดต่อกันเรื่อย ๆ โดยอาศัยคำตอบของผู้ถูก
สัมภาษณ์เป็นรากฐานสำหรับคำถามต่อไป (Unstructured Interview)

2. การใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ทำได้โดยให้นักเรียนขีด
เครื่องหมายลงในช่องพฤติกรรมที่ได้ทำไปแล้ว หรือเลือกว่าข้อใดเป็นปัญหาของตน

การประเมินผลวิชาศิลปะศึกษา

ความมุ่งหมายในการประเมินผลวิชาศิลปะศึกษา

De Francesco (1958: 199) ได้กล่าวถึง ความมุ่งหมายในการประเมินผล
วิชาศิลปะศึกษาดังต่อไปนี้

1. เพื่อทำนายระดับผลการเรียนศิลปะศึกษา
2. เพื่อประเมินผลพัฒนาการของนักเรียนในด้านความคิด การใช้และควบคุม
กล้ามเนื้อ และความสามารถในการแสดงออกของนักเรียน
3. เพื่อแสดงให้เห็นความแตกต่างของนักเรียนและรับรองผลการเรียน
4. เพื่อวินิจฉัยอุปสรรคในการเรียนรู้ของนักเรียนทางด้านสติปัญญา ร่างกาย
อารมณ์ ความคิดสร้างสรรค์ และสุนทรียภาพ
5. เพื่อวินิจฉัยข้อบกพร่องในการสอนของครูศิลปะ
6. เพื่อหาแนวทางปรับปรุงเป้าหมายการเรียนการสอน และวิธีการสอนให้
สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนต่อไป

ดังนั้น การประเมินผลวิชาศิลปะศึกษา จึงมีความมุ่งหมายเพื่อประเมินผลพัฒนา
การในด้านความคิด ทักษะการใช้และควบคุมกล้ามเนื้อ และความสามารถในการแสดง
ออกทางศิลปะของนักเรียน และเพื่อวินิจฉัยความแตกต่างในการเรียนของนักเรียนในด้าน

ต่าง ๆ จากการเรียนวิชาศิลปะศึกษารวมทั้งเพื่อน ผลการประเมินมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

หลักการประเมินผลวิชาศิลปะศึกษา

เดอ ฟรานเชสโก (De Francesco 1958 : 217, 214) ได้เน้นหลักการประเมินผลการศึกษาทั่วไป มาประยุกต์ใช้เป็นหลักการประเมินผลทางศิลปะศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการทางการศึกษาดังนี้

1. การประเมินผลควรกำหนดจุดประสงค์ในการประเมินและระบุสิ่งที่ต้องการประเมินให้ชัดเจนว่าต้องการให้นักเรียนบรรลุผลการเรียนในด้านใด เช่น ด้านผลงานหรือด้านกระบวนการทำงาน เป็นต้น โดยระบุสิ่งที่ต้องการเรียนในด้านใด เช่น ด้านผลงาน จะประเมินเกี่ยวกับการใช้หลักการจัดภาพ กลวิธีการสร้างงานศิลปะ ความคิดสร้างสรรค์ และความเป็นต้นแบบ เป็นต้น เมื่อครูศิลปะสามารถเข้าใจจุดประสงค์ที่ชัดเจนได้ตรงกันแล้ว การจัดการเรียนการสอนและการประเมินผล ก็将有ความสอดคล้องกันและเป็นแนวเดียวกันทุกชั้นเรียน
2. การประเมินผลควรประเมินให้ครอบคลุมพัฒนาการทุกด้านของนักเรียน ได้แก่ พัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์ ด้านสุนทรียภาพ ด้านการรับรู้ ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ ด้านร่างกาย และด้านสังคม
3. การประเมินผลควรสอดคล้องกับนโยบายการจัดการศึกษาของโรงเรียน โดยครูศิลปะอาจนำนโยบายของโรงเรียนมาเป็นแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น นโยบายการรณรงค์เพื่อรักษาความสะอาดของโรงเรียน ครูศิลปะจะต้องเป็นผู้กระตุ้นเร้าให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการรักษาความสะอาด และตั้งคาขวัญเพื่อเป็นหัวข้อให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมการเขียนภาพรณรงค์การรักษาความสะอาด หรือการเขียนภาพเกี่ยวกับการรักษาความสะอาด เป็นต้น
4. การประเมินผลจะต้องมีการวางแผนอย่างรอบคอบและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งโครงการประเมินผลควรกำหนดให้มีความยืดหยุ่นในการดำเนินการได้ รวมทั้งมีการปรับปรุงกลวิธีและเครื่องมือในการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

5. การประเมินผลควรเป็นผลของความสัมพันธ์โดยส่วนรวมกับพัฒนาการของนักเรียน ซึ่งหมายความว่า ครูไม่ควรประเมินผลเพียงคนเดียว แต่ควรรวบรวมบุคคลที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการประเมินผล เช่น นักเรียน ผู้ปกครอง ครูประจำชั้น และครูประจำวิชาอื่น ๆ เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้สามารถประเมินผลพัฒนาการของนักเรียนได้อย่างกว้างขวาง และสามารถนำผลการประเมินไปใช้ในการพิจารณาความถนัด และความสามารถของนักเรียนได้อย่างเที่ยงตรง

6. เครื่องมือประเมินผลทางศิลปศึกษา มีหลายประเภทที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลความก้าวหน้าของนักเรียน เช่น แบบสอบถาม แบบประเมินผลตนเอง เทปบันทึกการอภิปราย ภาพถ่ายสไลด์ผลงานของนักเรียน เป็นต้น ซึ่งวิธีการบันทึกข้อมูลควรดำเนินการให้เหมาะสมเพื่อการสื่อความหมายที่ชัดเจน เช่น แบบประเมินผลตนเอง ควรให้นักเรียนบันทึกด้วยวลี หรือถ้อยคำ เป็นต้น

7. กระบวนการประเมินต้องดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลให้เพียงพอและแปลความหมายของข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะของนักเรียนด้วยความสุ่ม รอบคอบ ครูศิลปะควรสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนอย่างใกล้ชิดในหลาย ๆ สถานการณ์ และไม่ควรนำความคิดเห็นของครูอื่น ๆ มาใช้เป็นข้อมูลในการพิจารณา ยกเว้นหากพบข้อเท็จจริงในเรื่องนั้น ๆ ที่ตรงกัน ครูศิลปะก็จะสามารถทำนายกรณีศึกษาได้อย่างถูกต้อง และมีความเข้าใจในตัวนักเรียนอย่างชัดเจน ซึ่งจะช่วยให้ครูสามารถปรับปรุงพฤติกรรมและเสริมประสบการณ์ทางศิลปะเพื่อพัฒนานักเรียนได้อย่างเหมาะสม

8. การประเมินผลต้องส่งเสริมให้นักเรียนสามารถปรับปรุงตนเองในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ โดยครูศิลปะต้องสังเกต บันทึก เปรียบเทียบ และวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของนักเรียนกับกลุ่มเพื่อนว่า มีส่วนร่วมช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สามารถเป็นผู้นำ และเป็นผู้ตามได้ตามคุณสมบัติของบุคคลในสังคมประชาธิปไตยหรือไม่

9. การประเมินผลเพื่อสนับสนุนการวิจัย ทดลองและความก้าวหน้าทางศิลปศึกษา ซึ่งครูศิลปะควรดำเนินการวิจัย และทดลองทางศิลปศึกษา เพื่อเป็นแนวทางการปรับปรุงการเรียนการสอน

ดังนั้น หลักการประเมินผลวิชาศิลปศึกษา ควรดำเนินการโดยกำหนด จุดประสงค์ให้ชัดเจนและครอบคลุมพัฒนาการของนักเรียนทุกด้านคือ ด้านความคิดสร้างสรรค์ ด้านสุนทรียภาพ ด้านการรับรู้ ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ ด้านร่างกาย ด้านสังคม และมี ความสอดคล้องกับนโยบายของโรงเรียน โดยพิจารณาเลือกเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวม ข้อมูลที่เหมาะสม และควรรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการประเมิน เช่น นักเรียน ผู้ปกครอง ครูประจำชั้น ครูประจำวิชาอื่น ๆ เป็นต้น เพื่อให้การประเมินผลมีความเที่ยงตรงและเชื่อถือได้ ซึ่งผลของการประเมินจะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการวิจัย ทดลอง และเป็นแนวทางการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาให้มีประสิทธิภาพต่อไป

แนวทางการประเมินผลวิชาศิลปศึกษา

D.Cecil Clark (1978 : 43) ได้กล่าวถึงการประเมินผลวิชาศิลปศึกษาว่าเป็นกระบวนการในการตัดสินพฤติกรรมของนักเรียนหรือผลงานของนักเรียน โดยการใช้เกณฑ์ต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของสุลักษณ์ ศรีบุรี (2529: 1) ที่ว่า การประเมินผลวิชาศิลปศึกษาเป็นการวัดความเจริญงอกงามที่เกิดขึ้นจากการเรียน และการทำกิจกรรมศิลปะด้านการสังเกตจากพฤติกรรมและผลงานศิลปะของนักเรียน

นอกจากนั้น ในแผนการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ศึกษาธิการ, กระทรวง, วิชาการ, กรม 2524: 163) ก็ได้เสนอแนะเทคนิคในการประเมินผลวิชาศิลปศึกษา ที่สอดคล้องกับแนวคิดข้างต้นไว้ 2 ทาง ทางแรกคือ ด้านการสังเกตพฤติกรรม ซึ่งครูควรสังเกตตั้งแต่เริ่มเข้าสอนต้นคาบเวลา จนท้ายคาบเวลาและติดตามดูพัฒนาการของเด็กในด้านพฤติกรรมการเรียน และอีกทางหนึ่งคือ ด้านการตรวจผลงาน ซึ่งควรพิจารณาตามขั้นพัฒนาการของเด็ก โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ทั้งนี้เพื่อนำผลการประเมินไปใช้พิจารณาปรับปรุงการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุดประสงค์และความต้องการของเด็ก

จากแนวทางการประเมินผลวิชาศิลปศึกษาข้างต้น จึงกล่าวได้ว่าการประเมินผลวิชาศิลปศึกษา ควรประเมินในด้านพฤติกรรม และผลงานศิลปะของนักเรียน แต่อย่างไร

ก็ตาม วิรัตน์ พิชญ์ไพฑูลย์ (2516: 85-87) ก็ได้เสนอแนวทางในการประเมินผลวิชาศิลปศึกษาว่า ควรพิจารณาในด้านพัฒนาการของนักเรียนและพฤติกรรมของนักเรียน ซึ่งในด้านพัฒนาการของนักเรียน ได้แก่ การสร้างสรรค์ สุนทรียภาพ การรับรู้ อารมณ์ ร่างกาย สติปัญญา และสังคม และในด้านพฤติกรรมของนักเรียน ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจ ความคิด ความนิยมในศิลปะ ทักษะ ทักษะและการนำไปใช้ ซึ่งเมื่อพิจารณาแนวทางการประเมินผลทั้ง 2 ด้านนี้แล้วพบว่า การประเมินผลควรต้องพิจารณาทั้งในด้านพฤติกรรมของนักเรียน และผลงานของนักเรียน จึงจะสามารถมองเห็นคุณลักษณะต่าง ๆ ของการประเมินทั้ง 2 ด้านดังกล่าวได้ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า แนวทางการประเมินผลวิชาศิลปศึกษา ควรประเมินในด้านพฤติกรรมและผลงานของนักเรียน โดยการพิจารณาเกี่ยวกับพัฒนาการและพฤติกรรมทางศิลปะของนักเรียนให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของวิชาศิลปศึกษา ซึ่งลักษณะพัฒนาการและพฤติกรรมทางศิลปะของนักเรียนและวิธีการประเมินผล วิรัตน์ พิชญ์ไพฑูลย์ (2516 : 85-88) ได้กล่าวไว้ในรายละเอียดต่อไปนี้

พัฒนาการทางศิลปะของนักเรียน

1. พัฒนาการทางการสร้างสรรค์ เป็นความสามารถในการคิดค้นแปลง แก้ปัญหา ทางสิ่งต่าง ๆ ให้ดีมีคุณค่ากว่าเดิมได้ มีการแสดงออกโดยการวางแผนงาน ออกแบบวิธีการประเมินผลโดยการทดสอบและการสังเกต
2. พัฒนาการทางสุนทรียภาพ เป็นความสามารถในการรับรู้และเข้าใจในคุณค่าทางศิลปะอย่างมีหลักเกณฑ์ มีการแสดงออกโดยสามารถเข้าใจและนิยมในศิลปะ วิธีการประเมินผลโดยการทดสอบ การสังเกต สัมภาษณ์ และแบบสำรวจ
3. พัฒนาการทางการรับรู้ เป็นความสามารถในการสังเกต เข้าใจในงานศิลปะ ถูกต้องตามหลักศิลปะ มีการแสดงออกโดยการอธิบาย การให้เหตุผลในความงามอย่างถูกต้อง วิธีการประเมินผลโดยการทดสอบ การสังเกต การสัมภาษณ์
4. พัฒนาการทางด้านสติปัญญา เป็นความสามารถในการจดจำในรายละเอียดต่าง ๆ ได้ถูกต้อง ฉลาดเฉียบแหลม มีการแสดงออกโดยการแก้ปัญหาได้ดี วิธีการประเมินผลโดยการสังเกต การทดสอบ และการสัมภาษณ์

5. พัฒนาการทางด้านอารมณ์ เป็นความสามารถในการแสดงออกได้อย่างอิสระ ควบคุมอารมณ์ได้ดี มีความมั่นใจในการทำงาน ซึ่งพัฒนาการทางด้านอารมณ์นี้ รวมไปถึง สุขภาพจิต ความมั่นคงทางอารมณ์ และการพัฒนาการทางบุคลิกภาพด้วย มีการแสดงออก โดยการทำงานได้อย่างสุขุม เป็นระเบียบและมีการควบคุมได้อย่างเหมาะสม วิธีการ ประเมินผลโดยการสังเกต การสัมภาษณ์

6. พัฒนาการทางกาย เป็นความสามารถในการปฏิบัติงานทางศิลปะ โดยใช้ เครื่องมือและอุปกรณ์ได้คล่องแคล่วมั่นคง ไม่เป็นอันตราย มีความแน่นอนและแม่นยำ มีการ แสดงออกโดยการปฏิบัติ และการเคลื่อนไหว วิธีการประเมินผลโดยการสังเกต การสัมภาษณ์ และทดสอบ

7. พัฒนาการทางด้านสังคม เป็นความสามารถในการเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เข้าใจความต้องการของผู้อื่น สามารถปรับตัวและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเป็นสุข มีการ แสดงออกโดยการทำงาน การประสานงาน การคิดและการเข้าใจในผู้อื่น วิธีการประเมินผล โดยการสังเกต การสัมภาษณ์และการทดสอบ

พฤติกรรมทางศิลปะของนักเรียน

1. พฤติกรรมในด้านความรู้ เป็นความสามารถในการรับรู้และจดจำเรื่องราวของ ประสบการณ์ที่ได้รับรวมทั้งประสบการณ์ที่สัมพันธ์กันได้อย่างถูกต้อง มีการแสดงออกโดยการ ระลึก ถ่ายทอด วิธีการประเมินผลได้โดยการทดสอบ การสัมภาษณ์ และการสังเกต

2. พฤติกรรมในด้านความเข้าใจ เป็นความสามารถในการเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่า และหลักการของศิลปะ จนสามารถประเมินผลงานศิลปะนั้นได้ มีการแสดงออกโดยการอธิบาย วิธีการประเมินผลโดยการทดสอบ การสังเกตและการสัมภาษณ์

3. พฤติกรรมในด้านความคิดและการออกแบบ เป็นความสามารถในการแก้ปัญหา เกี่ยวกับการออกแบบ การใช้เหตุผลและสรุปลงความ มีการแสดงออกโดยการแก้ปัญหาและ การออกแบบ วิธีการประเมินผลโดยการทดสอบ การสังเกตและการแสดงความคิดเห็น

4. พฤติกรรมในด้านศิลปนิยม เป็นความสามารถในการเรียนรู้และเข้าใจในคุณค่าและความสำคัญของงานศิลปะ มีการแสดงออกโดย การนิยม อธิบายและเข้าใจงานศิลปะ วิธีการประเมินผลโดยการสัมภาษณ์ การสังเกต การทดสอบ และการจัดอันดับคุณภาพ

5. พฤติกรรมในด้านทัศนคติและความสนใจ เป็นความเชื่อ ความนิยม และสนใจที่จะปฏิบัติตามความเชื่อ มีการแสดงออกโดยการคิดตามความเชื่อ การร่วมในกิจกรรมอย่างสุจริต วิธีการประเมินผลโดยการสังเกต และการจัดอันดับคุณภาพ

6. พฤติกรรมในด้านทักษะและการนำไปใช้ เป็นความสามารถในการใช้วัสดุและเครื่องมือได้ถูกต้อง รวดเร็ว สามารถสร้างสรรค์งานได้รวดเร็วและประหยัด มีการแสดงออกโดยการปฏิบัติงาน การนำวัสดุ เครื่องมือ การแก้ปัญหา การนำไปใช้ วิธีการประเมินผลโดยการสังเกต และการทดสอบ

ในการประเมินผลวิชาศิลปศึกษาการประเมินผลงานศิลปะของนักเรียนเป็นการประเมินด้านพัฒนาการทางศิลปะของนักเรียนที่มีความสำคัญ ซึ่งมีนักวิชาการศิลปศึกษาได้เสนอแนวทางในการประเมินผลงานศิลปะไว้หลายแนวทางดังนี้ คือ

Conrad (1964 : 275-276) ได้เสนอแนวทางในการประเมินผลงานศิลปะโดยแบ่งตามจำนวนนักเรียนดังนี้

1. การประเมินผลกลุ่ม (Group Evaluation) การประเมินผลเป็นการอภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับผลงานศิลปะของนักเรียน โดยนำผลงานไปจัดแสดงบนผนังหรือบอร์ดในห้องเรียนหรือสถานที่แสดงภาพอื่น ๆ ที่เหมาะสม เพื่อให้ให้นักเรียนได้สังเกตผลงานศิลปะได้อย่างสะดวก

2. การประเมินผลรายบุคคล (Individual Evaluation) เป็นการประเมินผลงานศิลปะของนักเรียนเป็นรายบุคคล เพื่อกำหนดแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขการทำงานศิลปะครั้งต่อไป นอกจากนั้นนักเรียนยังสามารถประเมินผลตนเองโดยการชี้เกณฑ์เดียวกันกับที่ครูใช้ประเมินผลงานนักเรียน และนำผลการประเมินมาเปรียบเทียบกันแล้วอภิปรายผลการประเมินระหว่างครูและนักเรียน

นอกจากนั้น สุรศักดิ์ ตาบมาลา (2531: 60) ก็ได้เสนอแนะแนวทางในการประเมินผลงานศิลปะของโวลฟ์ (Dennie Palmer Wolf) ไว้ดังนี้

1. ให้นักเรียนทำงานศิลปะเป็นรายบุคคล (Project) โดยครูให้คำแนะนำ เพื่อให้นักเรียนปลดปล่อยความคิดของตนเองออกมาสู่งานศิลปะ (Microgenesis) ครูสังเกตและติดตามการปฏิบัติงานของนักเรียนตั้งแต่เริ่มแรกจนสำเร็จผล ซึ่งครูที่ได้รับการฝึกมาอย่างดีจะสังเกตเห็นนักเรียนเกิดความคิดหลายความคิด แล้วตัดสินใจเลือกความคิดที่เหมาะสมและดำเนินการตามความคิดเห็น ซึ่งแต่ละขั้นตอนนักเรียนจะแสดงความสามารถของตนออกมา

2. แฟ้มศิลปะ (Portfolios) งานทุกชิ้นที่นักเรียนทำ ให้นักเรียนลงวันที่ไว้แล้วเก็บเข้าแฟ้ม ไม่มีงานชิ้นใดเรียงทิ้ง หากนักเรียนวาดแล้วอย่างทิ้ง ครูควรให้นักเรียนเก็บเข้าแฟ้ม เมื่อศึกษางานของนักเรียนในแฟ้มที่ทำมาตลอดปีหรือตลอดภาค ครูจะสังเกตเห็นการพัฒนาการทางศิลปะของนักเรียน (Microgenesis) ครูจะมองเห็นปัญหาหรือแนวความคิดหลายประการของนักเรียน แล้วเลือกดำเนินการตามแนวความคิดนั้นในระยะยาว และจะสังเกตเห็นความสนใจของนักเรียนและทักษะของนักเรียนในหลายด้านอีกด้วย

3. การสัมภาษณ์ (Reflective Interview) เมื่อสิ้นภาคเรียน นักเรียนนำแฟ้มศิลปะของตนมาอธิบายให้ครูฟังทีละแผ่น บรรยายว่างานศิลปะชิ้นนี้เริ่มต้นอย่างไร มีข้อยุ่งยากที่ไหน และต่อไปจะทำอย่างไร ชิ้นนี้เป็นการกระตุ้นให้เด็กมองดูว่ารูปแบบศิลปะของตนเป็นอย่างไร นักเรียนยังมีจุดอ่อนที่ตรงไหน จุดแข็งตรงไหนเป็นการทำให้นักเรียนเข้าใจงานศิลปะในส่วนของตนได้ดีขึ้น

นอกจากนี้ Eisner (1972) ยังได้เสนอแนะการประเมินผลงานศิลปะโดยวิธีตัดสินเปรียบเทียบกับผลงานของนักเรียน 3 วิธี ดังนี้

1. การเปรียบเทียบกับตัวเอง เป็นการประเมินผลเพื่อให้รู้ถึงระดับความสามารถ อารมณ์ และความเข้าใจของนักเรียน ว่ามีความเจริญงอกงามเพิ่มขึ้นมากน้อยเพียงใด โดยการเปรียบเทียบผลงานที่ทำเมื่อตอนต้นภาคเรียนกับผลงานในปลายภาคเรียน

2. การเปรียบเทียบในระดับชั้นเรียนเดียวกัน เป็นการประเมินเพื่อให้ผู้ถึงระดับความสามารถ และการปฏิบัติงานของกลุ่ม

3. การเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน เป็นการประเมินผลเปรียบเทียบที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัตถุประสงค์การสอนและกิจกรรม เพื่อให้ผู้เรียนได้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น ๆ

สรุปแนวทางการประเมินผลงานศิลปะของนักเรียนสามารถดำเนินการได้ทั้งการประเมินผลแบบกลุ่ม และแบบรายบุคคล โดยการประเมินผลแบบกลุ่มเป็นการอภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับผลงานศิลปะของนักเรียน เพื่อให้ผู้ถึงระดับความสามารถและการปฏิบัติงานของกลุ่ม สำหรับการประเมินผลแบบรายบุคคล เป็นการประเมินผลงานศิลปะของนักเรียนโดยครูหรือนักเรียนประเมินผลงานศิลปะของตนเองด้วยเกณฑ์การประเมินผลเดียวกับครู แล้วนำมาอภิปรายผลร่วมกันระหว่างครูและนักเรียน หรือการประเมินผลงานศิลปะของนักเรียนจากแฟ้มศิลปะ (Portfolios) โดยครูหรือโดยนักเรียนเองเพื่อพัฒนาการทางศิลปะ หรือการประเมินผลงานศิลปะโดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน นอกจากนี้ยังสามารถประเมินผลงานศิลปะของนักเรียนได้โดยการสัมภาษณ์หรือนักเรียนอธิบายเกี่ยวกับผลงานศิลปะของตนเอง ซึ่งการประเมินผลงานศิลปะในหลายแนวทางที่ได้กล่าวมาเป็นการดำเนินการ เพื่อกำหนดแนวทางการปรับปรุงแก้ไขการทำงานศิลปะของนักเรียนในครั้งต่อไป

วิธีการประเมินผลวิชาศิลปศึกษาในชั้นเรียน

การประเมินผลวิชาศิลปศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา ดังนั้น การประเมินผลจึงต้องมีความสอดคล้องกับกระบวนการเรียนการสอนตามหลักสูตร ซึ่งเลิศ อานันท์นะ (2526 ก) ได้เสนอแนะวิธีการประเมินผลในชั้นเรียนไว้ดังต่อไปนี้

1. กำหนดเกณฑ์การประเมินผลให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้เฉพาะของวิชาศิลปศึกษา ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521

2. การตีความและสร้างแบบประเมินผลให้ครอบคลุมจุดประสงค์ ในบางกรณี อาจจำเป็นต้องประเมินผลตามจุดประสงค์ย่อยที่แยกแยะออกไปตามลักษณะของเนื้อหาและ กิจกรรม

3. การตรวจผลงาน เป็นการพิจารณาถึงระดับความสามารถในการแสดงออก ทางศิลปะครั้งหนึ่ง ๆ ไม่ใช่ข้อสรุปในการตัดสินชี้ขาดว่าได้หรือตก หลักการตรวจผลงาน ศิลปะของเด็กประถมศึกษา ควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

3.1 ลักษณะรูปแบบ

3.2 เนื้อหาเรื่องราว

3.3 องค์ประกอบศิลป์

4. การสังเกตและการติดตามผล เนื่องจากธรรมชาติของศิลปะมีลักษณะที่ ไม่แน่นอนและมีการเปลี่ยนแปลงสูง การประเมินผลปลายภาคเรียนเพียงครั้งเดียวย่อมขาด ความเที่ยงตรงและไม่น่าเชื่อถือ ดังนั้นจำเป็นต้องอาศัยการสังเกตและการติดตามผลควบคู่ กันไปด้วย โดยคำนึงถึงแนวทางต่อไปนี้

4.1 เพิ่มจำนวนการประเมินผลให้มากขึ้น

4.2 สังเกตและบันทึกความก้าวหน้าทางการเรียนเป็นระยะ ๆ เสร็จแล้ว สรุปรวมเป็นผลการเรียนตลอดภาค

4.3 ติดตามผลการเรียนว่ามีพัฒนาการด้านต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด เป็นต้น

5. การวิจารณ์ผลงานศิลปะ เป็นวิธีการอย่างหนึ่งในการประเมินผล ซึ่งเป็นการสรุปความคิดเห็นเชิงสร้างสรรค์ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนศิลปศึกษา ให้มีคุณภาพสูงขึ้น โดยการจัดกิจกรรมการวิจารณ์ให้มีการแสดงความคิดเห็น การชี้แนะ การ เสนอข้อมูล เหตุผล ปัญหาและเบื้องหลังของการทำงาน ตลอดจนความในใจของผู้สร้างงาน การวิจารณ์ผลงานศิลปะเด็กเป็นเรื่องละเอียดอ่อน จึงต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง โดยคำนึงถึงแนวทางที่สำคัญดังนี้

- 5.1 ส่งเสริมและให้กำลังใจเด็กทุกคนเท่าเทียมกัน
- 5.2 ยกย่องชมเชยในความสามารถของเด็กที่สร้างสรรค์ผลงานชิ้นด้วยตนเอง แม้ว่าผลงานนั้นจะประสบผลสำเร็จเพียงเล็กน้อยก็ตาม
- 5.3 ละเว้นการวิจารณ์ในด้านส่วนตัว หรือขยายความผิดพลาดของเด็กให้ดูเป็นเรื่องใหญ่โตเกินจริง
- 5.4 ควรวิจารณ์แนวทางสร้างสรรค์ คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดที่เด็กจะได้รับ หลีกเลี่ยงการวิจารณ์ลักษณะตัวหน้าดีแต่ใจเสีย สบประมาทและการขำขันแต่ในข้อผิดพลาด

การประเมินวิชาศิลปะศึกษานชั้นเรียน จึงควรดำเนินการให้สอดคล้องและครอบคลุมกับจุดประสงค์ของหลักสูตร และสร้างเครื่องมือในการประเมินผลให้เหมาะสมและในด้านการประเมินผลงานศิลปะควรพิจารณาอย่างรอบคอบและถี่ถ้วน โดยการสังเกตและติดตามผล รวมทั้งควรจัดกิจกรรมการวิจารณ์ผลงานศิลปะให้นักเรียนได้มีการแสดงความคิดเห็นในเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งจะ เป็นวิธีการประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษาให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

เครื่องมือในการประเมินผลวิชาศิลปะศึกษา

นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร (2525: 159-174) ได้กล่าวถึงการสร้างเครื่องมือในการประเมินผลวิชาศิลปะศึกษาตามข้อเสนอแนะของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการว่า ครูควรสร้างแบบประเมินผลของนักเรียนด้วยตนเอง โดยใช้แนวทางของหลักสูตรประกอบกับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ของตน เป็นเครื่องกำหนดจุดมุ่งหมายในการสอนและการประเมินผล ซึ่งนิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร ได้เสนอแนะเกี่ยวกับแบบประเมินผลในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้คือ

1. แบบประเมินผลงานศิลปะของนักเรียนแบบมาตราส่วนประเมินค่ามีลักษณะเป็นแบบประเมินผลงานศิลปะของนักเรียนในด้านคุณภาพของผลงาน เช่น เนื้อเรื่อง เส้น สี เป็นต้น โดยครูเป็นผู้ประเมินและแบบประเมินผลงานศิลปะของนักเรียนโดยนักเรียนเป็นผู้ประเมิน ซึ่งมีรายการในการประเมินเช่นเดียวกันในการประเมินของนักเรียนใช้วิธีให้นักเรียนแลกเปลี่ยนผลงานกันแล้วประเมินผลงานของนักเรียนคนอื่น แล้วครูนำแบบสำรวจรายการ

ที่ประเมินได้มาคิดคะแนนเฉลี่ยทั้งของครูและนักเรียนแล้วนำมาเปรียบเทียบกัน หากมีคะแนนต่างกันมาก ครูควรพิจารณาทบทวนและถามเหตุผลของนักเรียน ว่านักเรียนพิจารณาไหม หรือครูเองพิจารณาการให้คะแนนของตนเองอีกครั้ง ซึ่งการให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลงานจะเป็นแนวทางให้นักเรียนได้ทราบว่าจะปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้นอย่างไร ทั้งยังเป็นการศึกษาให้รู้จักเห็นใจผู้อื่นและชื่นชมในผลงานที่ดีรวมทั้งการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

2. แบบประเมินความสามารถของนักเรียน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า ซึ่งใช้ประเมินในด้านความสามารถของนักเรียนในการปฏิบัติงานแต่ละครั้ง เช่น การทำงานเป็นผลสำเร็จ เป็นต้น

3. แบบประเมินคุณสมบัติของนักเรียน มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ ใช้ในการประเมินในด้านคุณสมบัติที่ตีต่าง ๆ ที่ครูผู้สอนมุ่งให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียนจากการเรียนวิชาศิลปศึกษา เช่น ความเป็นอิสระ, ความมีวินัย การรักษาความสะอาด เป็นต้น โดยแบบประเมินผลนี้จะใช้ได้ตลอดภาคเรียน เช่น เมื่อใดที่ครูผู้สอนเห็นคุณสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่งของนักเรียนคนใดคนหนึ่งก็จะริบบันทึกลงในแบบประเมินคุณสมบัตินี้ และครูควรสำรวจดูว่านักเรียนคนใดยังขาดคุณสมบัติใด ครูควรสนใจติดตามสังเกต หรือแก้ไขด้วยการอบรมสั่งสอนนักเรียนผู้นั้นให้มากยิ่งขึ้น

4. แบบรายงานประกอบคะแนนวิชาศิลปศึกษา ซึ่งครูผู้สอนอาจรายงานให้นักเรียนและผู้ปกครองทราบสถานะการเรียนรู้ของนักเรียน ด้วยวิธีบรรยายเป็นความเรียง หรือวิธีประเมินคุณสมบัติตามรายการที่ทำไว้

5. แบบบันทึกความคิดเห็น เป็นแบบบันทึกความคิดเห็นที่จะเป็นประโยชน์ในการประเมินความสามารถ ผลงานและคุณสมบัติของนักเรียน โดยความคิดเห็นที่ครูเขียนบรรยายในแบบบันทึกนี้ จะบอกจุดเด่น จุดด้อยของนักเรียนได้อย่างชัดเจนกว่าแบบสำรวจรายการ แบบบันทึกความคิดเห็นแบ่งออกได้เป็น 2 แบบคือ แบบบันทึกความคิดเห็นตามหัวข้อที่กำหนดไว้และแบบบันทึกความคิดเห็นแบบบรรยาย ซึ่งการใช้แบบบันทึกความคิดเห็นนี้ สามารถนำมาใช้ได้ 2 แนวทางคือ

5.1 ครูผู้สอนใช้เป็นข้อมูลในการเขียนรายงานหรือการให้คะแนน เพื่อช่วยให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของนักเรียนตอนปลายปี

5.2 ใช้เป็นแบบรายงานให้นักเรียนและผู้ปกครองทราบ เพื่อนักเรียนจะได้รู้จักตนเองดีขึ้น และนักเรียนกับผู้ปกครองจะได้ร่วมมือกันหาหนทางแก้ไขปรับปรุงข้อบกพร่องได้อย่างถูกต้อง

6. แบบบันทึกผลงานศิลปะของนักเรียน เป็นแบบบันทึกความคิดเห็นของครูผู้สอนเกี่ยวกับงานศิลปะของนักเรียน และเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาตัดสินผลงานศิลปะของนักเรียน

7. แบบบันทึกเรื่องพิเศษของนักเรียนเฉพาะราย ซึ่งแบบบันทึกนี้จะช่วยให้นักเรียนเขียนรายงานสรุปความคิดเห็นได้อย่างชัดเจน ถูกต้อง เพราะเป็นการบันทึกเหตุการณ์หรือความเห็นในพื้นที่เกิดเหตุการณ์ที่เป็นต้นเหตุให้ครูมีความเห็นเช่นนั้น

8. ข้อสอบ เป็นเครื่องมือที่ช่วยประเมินด้านความรู้ของนักเรียนในเรื่องหลักการทางศิลปะ และเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับศิลปะ เช่น เรื่องของศิลปินมีชื่อ ความเข้าใจและความนิยมในศิลปะ เป็นต้น ลักษณะของข้อสอบอาจเป็นทั้งแบบอัตนัยและแบบปรนัยเช่นเดียวกับข้อสอบวิชาอื่น ๆ ความจำกัดของข้อสอบอยู่ที่ว่า ข้อสอบไม่อาจใช้วัดความสามารถในการปฏิบัติงานศิลปะและความงามของผลงานศิลปะได้ ครูผู้สอนจึงต้องใช้ข้อสอบร่วมกับเครื่องมืออื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้วในการประเมินผลวิชาศิลปศึกษา

สรุปเครื่องมือในการประเมินผลวิชาศิลปศึกษา ควรเน้นเครื่องมือที่เป็นแบบสังเกตพฤติกรรม หรือแบบตรวจผลงาน ซึ่งมีลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น แบบสังเกตพฤติกรรมแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) หรือแบบสำรวจรายการ (Checklist) แบบรายงานพฤติกรรม แบบบันทึกความคิดเห็น เป็นต้น ซึ่งครูผู้สอนควรพิจารณาเลือกเครื่องมือในการประเมินผลให้เหมาะสม นอกจากนั้น ยังอาจเลือกใช้ข้อสอบเป็นเครื่องมือที่ช่วยประเมินด้านความรู้ทางศิลปะของนักเรียนร่วมกับเครื่องมือประเมินผลแบบอื่น ๆ เพื่อให้การประเมินผลวิชาศิลปศึกษามีความสอดคล้องกับลักษณะธรรมชาติของวิชา และมีความครอบคลุมเหมาะสม

การพัฒนาเกณฑ์การประเมินภาคปฏิบัติวิชาศิลปศึกษา หน่วยการเขียนภาพระบายสี ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

ในการวิจัยเพื่อพัฒนาเกณฑ์การประเมินภาคปฏิบัติวิชาศิลปศึกษา หน่วยการเขียนภาพระบายสี ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ครั้งนี้จะประกอบด้วยประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. กรอบโครงสร้างของเกณฑ์การประเมิน
2. รายการประเมินที่สำคัญและจำเป็นในแต่ละด้านของกรอบโครงสร้าง
3. ข้อกระทงย่อยของรายการในการประเมินที่สำคัญและจำเป็นในแต่ละด้าน
4. น้ำหนักคะแนนในการประเมินของกรอบโครงสร้างแต่ละด้าน และมาตรฐาน

การแปลค่าระดับคะแนน

ประเด็นที่สำคัญในการพัฒนาเกณฑ์การประเมินภาคปฏิบัติวิชาศิลปศึกษา คือ การกำหนดกรอบโครงสร้างของการประเมินที่ต้องดำเนินการศึกษาค้นคว้าข้อมูล เพื่อนำมาเป็นพื้นฐานในการวิจัย ซึ่งได้ทำการศึกษาจากเอกสาร ได้แก่ ทฤษฎี ตำรา และบทความด้านการประเมินผลการศึกษา การประเมินผลภาคปฏิบัติ และการประเมินผลวิชาศิลปศึกษา ที่ได้นำเสนอไว้ข้างต้น และผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์เพื่อกำหนดกรอบโครงสร้างของเกณฑ์การประเมินให้ครอบคลุมและเหมาะสม

จากการศึกษาแนวทางในการประเมินผลวิชาศิลปศึกษาข้างต้น (หน้า 43) สรุปได้ว่า การประเมินผลวิชาศิลปศึกษาควรประเมินในด้านพฤติกรรม และผลงานของนักเรียน โดยพิจารณาเกี่ยวกับพัฒนาการและพฤติกรรมทางศิลปะของนักเรียน ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของวิชาศิลปศึกษา และแนวทางในการประเมินผลภาคปฏิบัติที่มีความครอบคลุม (หน้า 30) สรุปได้ว่า ควรประเมิน 4 ด้าน คือ (1) ด้านความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานนั้น ๆ เพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ (2) ด้านกระบวนการในการปฏิบัติงาน โดยพิจารณาเกี่ยวกับลำดับขั้นตอนประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการปฏิบัติงานนั้น (3) ด้านผลงาน โดยพิจารณาเกี่ยวกับคุณภาพ คุณสมบัติจากองค์ประกอบ

ของผลงาน (4) ด้านลักษณะนิสัยในการปฏิบัติงาน โดยพิจารณาเกี่ยวกับคุณลักษณะที่ดีที่มุ่งจะ
ทำให้เกิดกับผู้เรียนจากการปฏิบัติงานนั้น

จากแนวทางในการประเมินผลวิชาศิลปศึกษา และการประเมินผลภาคปฏิบัติ
ดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์พบว่า ทั้ง 2 แนวทางมีความสอดคล้องกัน และที่เห็นได้
เด่นชัดคือ การประเมินในด้านผลงาน สำหรับการประเมินในด้านพฤติกรรมของวิชา
ศิลปศึกษา ก็จะสามารถพิจารณาได้จากการแสดงออกทางพฤติกรรมของนักเรียนในด้าน
ความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงาน ด้านกระบวนการในการปฏิบัติงาน และด้านลักษณะ
นิสัยในการปฏิบัติงาน ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้กำหนดกรอบโครงสร้างของการประเมินภาคปฏิบัติ
วิชาศิลปศึกษา หน่วยการเรียนรู้พระบายสีให้มีความครอบคลุมและเหมาะสม ซึ่งจะต้อง
ประเมินใน 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. ด้านความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานการเรียนรู้พระบายสี (Knowledge)
2. ด้านกระบวนการในการปฏิบัติงานการเรียนรู้พระบายสี (Process)
3. ด้านผลงานภาพเขียนพระบายสี (Product)
4. ด้านลักษณะนิสัยในการปฏิบัติงานการเรียนรู้พระบายสี (Working Habit)

นอกจากนั้น ในการพัฒนาเกณฑ์การประเมินภาคปฏิบัติวิชาศิลปศึกษา หน่วยการ
เรียนรู้พระบายสี ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ตามแนวหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช
2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับการประเมินผลตามหลักสูตร
และการแสดงออกทางศิลปะในการเรียนรู้พระบายสีของเด็ก เพื่อนำมาเป็นพื้นฐานในการ
พัฒนาเกณฑ์ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

**การประเมินผลตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง
พ.ศ. 2533)**

จากการศึกษาเกี่ยวกับการประเมินผลตามหลักสูตร ผู้วิจัยได้ศึกษาจาก
เอกสารหลักสูตรทั้ง 3 ฉบับ ได้แก่ เอกสารหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับ
ปรับปรุง พ.ศ. 2533) คู่มือหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.
2533) และคู่มือการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521

(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ซึ่งพอจะสรุปการประเมินผลตามแนวหลักสูตรได้ 2 ประเด็น คือ (1) การประเมินผลตามระเบียบการประเมินผลการเรียน (2) การประเมินผลตามหลักสูตร ซึ่งกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

1. การประเมินผลตามระเบียบการประเมินผลการเรียน

จากระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตร ประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในหมวดที่ 1 หลักการในการประเมินการเรียนข้อที่ 7 ได้ระบุว่า "ให้มีการประเมินผลการเรียนเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน และเพื่อตัดสินผลการเรียน" ซึ่งมีคำอธิบายระเบียบข้อนี้ (ศึกษาธิการ, กระทรวง, วิชาการ กรม 2533: 12-14) ว่า การประเมินผลการเรียน เป็นกระบวนการต่อเนื่องของการเรียนการสอน เป็นกลไกอันที่จะปรับปรุงการเรียนของผู้เรียนให้ดีขึ้น และบรรลุตามจุดประสงค์การเรียนรู้ อีกทั้งใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงการสอนของครูให้ดีขึ้น ระเบียบข้อนี้จึงระบุให้ผลการประเมินมาทำหน้าที่ 2 ประการ คือ

- (1) เพื่อปรับปรุงการเรียน
- (2) เพื่อตัดสินผลการเรียน

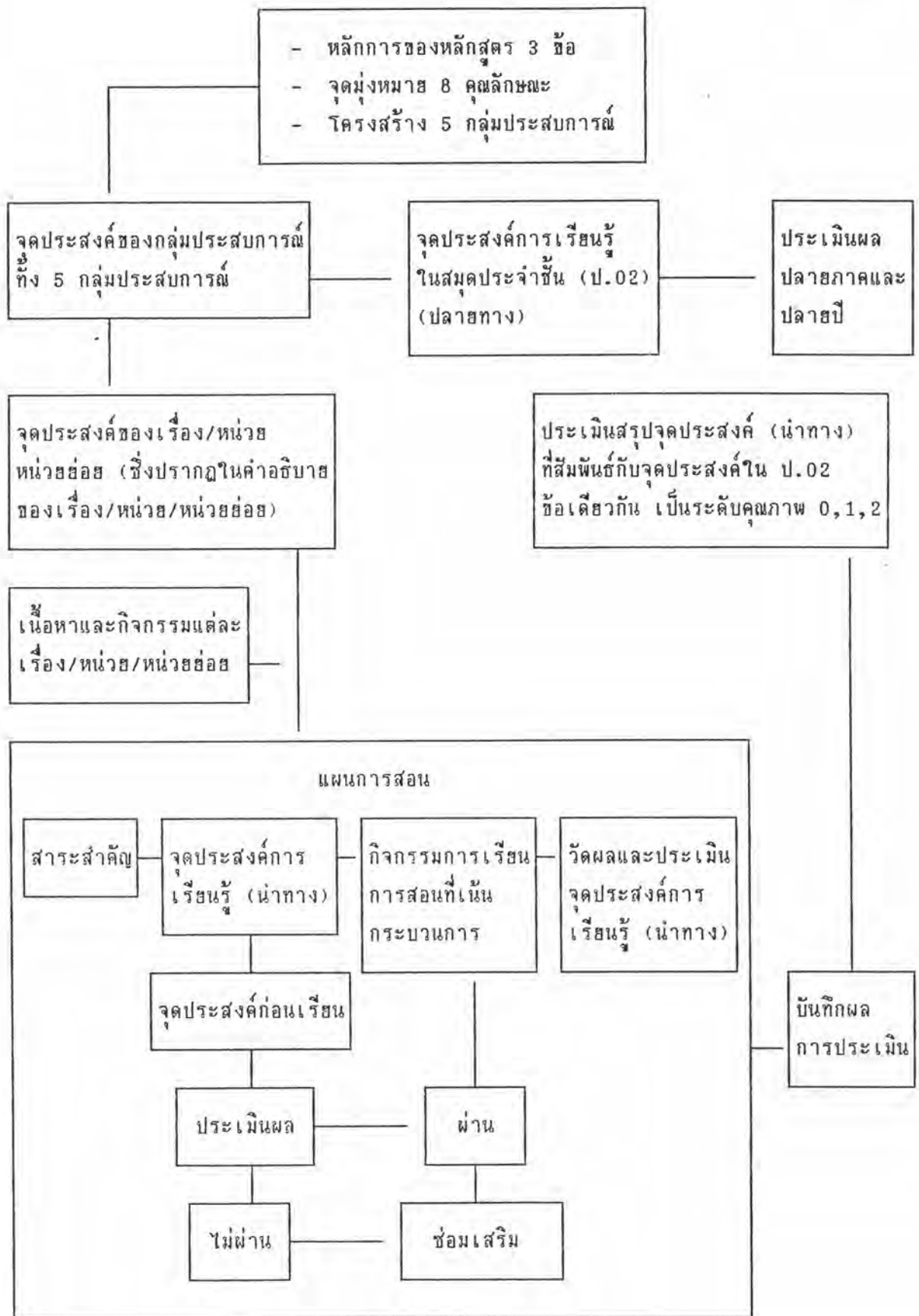
การประเมินเพื่อปรับปรุงการเรียน ควรกระทำอย่างต่อเนื่องหรือเมื่อสิ้นสุดการสอนในแต่ละหน่วยย่อย เมื่อพบว่าผู้เรียนคนใดมีความสามารถไม่ถึงเกณฑ์ของแต่ละจุดประสงค์ ควรจะได้ศึกษาว่าผู้เรียนมีข้อบกพร่องหรือจุดอ่อนในเรื่องใด แล้วจึงทำการสอนซ่อมเสริม เพื่อแก้ไขข้อบกพร่อง จากนั้นจึงประเมินผลอีกครั้งหนึ่ง ส่วนการประเมินผลเพื่อตัดสินผลการเรียน เป็นการนำผลการประเมินที่ระเบียบนี้ได้กำหนดไว้ว่า จะต้องพิจารณาในเรื่องใดบ้างมาตัดสิน

2. การประเมินผลตามหลักสูตร

การประเมินผลตามหลักสูตรมีความสอดคล้องกับการประเมินผลตามระเบียบการประเมินผลการเรียน โดยหลักสูตรจะเป็นตัวกำหนดจุดประสงค์ของการเรียนการสอนและการประเมินผล ซึ่งมีวิธีการประเมินผลตามระเบียบการประเมินผลการเรียนดังที่ สมเกียรติ ปติสุพร (ศึกษาธิการ, กระทรวง, วิชาการ, กรม ม.ป.ป.: 4) กล่าวไว้ว่า ระบบ

การประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรประถมศึกษา ปัจจุบันได้ถูกนำเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเรียนการสอนอย่างผสมผสานเป็นเนื้อเดียวกัน ดังเห็นได้จากระเบียบประเมินผลตามหลักสูตร ซึ่งกำหนดให้มีการประเมินผล 3 ขั้นตอน คือ การประเมินผลก่อนจัดการเรียนการสอน การประเมินผลระหว่างจัดการเรียนการสอน แล้วนำผลไปประเมินสรุปจุดประสงค์การเรียนรู้ในสมุดประจำชั้น (ป.02) แต่ละข้อ และการประเมินผลปลายภาคเรียนและปลายปี

ดังนั้น การประเมินผลเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตร จะต้องดำเนินการวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อกำหนดแนวทางในการประเมินผล ซึ่งสมเกียรติ บดินทร์ (ศึกษานิเทศก์, วิทยากร, กรม ม.ป.ป.: 5) ได้เสนอแผนภูมิการวิเคราะห์หลักสูตร เพื่อกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ และการประเมินผลดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 2 การวิเคราะห์หลักสูตร

จากแผนภูมิข้างต้น สรุปผลจากการศึกษาการประเมินผลตามแนวหลักสูตรได้ว่าเป็นการประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน และเพื่อตัดสินผลการเรียน โดยดำเนินการประเมินผลปลายภาคและปลายปี ซึ่งกระบวนการในการประเมินผลจะเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอน และสอดคล้องกับหลักสูตร ดังนั้นการประเมินผลจึงต้องดำเนินการวิเคราะห์หลักสูตร เพื่อเป็นแนวทางการประเมินผล โดยยึดจุดประสงค์การเรียนรู้ของกลุ่มประสบการณ์ [จุดประสงค์การเรียนรู้ในสมุดประจำชั้น (ป.02) ปลายทาง] ซึ่งใช้เป็นเป้าหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผล และยึดตามจุดประสงค์ในคำอธิบายของเรื่อง/หน่วย/หน่วยย่อย แล้วนำมาวิเคราะห์เพื่อกำหนดพฤติกรรมที่พึง และดำเนินการสร้างเครื่องมือในการประเมินผล รวมทั้งกำหนดเกณฑ์ในการตัดสิน

การแสดงออกทางศิลปะในการเขียนภาพระบายสีของเด็ก

การแสดงออกทางศิลปะ

De Francesco (1958: 135) ได้กล่าวถึงความหมายของการแสดงออกทางศิลปะว่า เป็นการแสดงออกตามความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งมีการรับรู้ความรู้สึกนึกคิด จินตนาการความชื่นชอบ และจุดมุ่งหมายต่างกัน จึงมีผลทำให้เด็กมีความคิดรวบยอดต่อสิ่งต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน แล้วเลือกและตัดสินใจแสดงออกมาเป็นรูปทรง รูปร่างสี การจัดองค์ประกอบที่ไม่ซ้ำแบบใครเพื่อจะสื่อสารกับผู้อื่น

นอกจากนั้น เลิศ อานันทนนะ (2529: 47) ยังได้กล่าวว่า ศิลปะเด็กคือ การแสดงออกของเด็กอย่างอิสระเสรี เพื่อพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และจินตนาการของเด็ก ศิลปะในโลกของเด็ก ๆ คือ การแสดงออกที่ชื่อ บริสุทธิ์ จริงใจ น่ารักและไร้เดียงสา ผลงานศิลปะในโลกของเด็กจึงมีคุณค่า เพราะเกิดจากการแสดงออกที่ปราศจากเสห์เหลี่ยม มารยา สาทิใด ๆ ซึ่งสุชาวดี สุภักษะ (2527: 42) กล่าวว่า การแสดงออกทางศิลปะของเด็กอย่างบริสุทธิ์ มักจะมีการเปลี่ยนแปลงและการเคลื่อนไหวที่สอดคล้องกับวัย สภาพ

แวดล้อม และสังคมรอบ ๆ ตัวเด็ก ความรู้สึกนึกคิดที่เด็กมีต่อความเป็นไปในสังคม รวมทั้งความต้องการของเด็ก

ดังนั้นการแสดงออกทางศิลปะของเด็ก จึงเป็นการแสดงออกของเด็กตามการรับรู้ ความรู้สึกนึกคิด จินตนาการ และความต้องการของเด็กอย่างอิสระเสรี และจะมีการเปลี่ยนแปลงและการเคลื่อนไหวที่สอดคล้องกับวัย สภาพแวดล้อม และสังคมรอบ ๆ ตัวเด็ก โดยที่การแสดงออกทางศิลปะของเด็กจะเป็นไป เพื่อพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และจินตนาการของเด็ก

การเขียนภาพระบายสี

เป็นกิจกรรมศิลปะประเภทหนึ่งที่คุณเขียนสามารถถ่ายทอดความรู้สึกภายในออกมาเป็นรูปธรรมมาให้ผู้อื่นได้เห็นและเข้าใจได้เป็นอย่างดี (นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร 2525: 185) ซึ่งอารี สุทธิพันธุ์ (2528: 108) ได้กล่าวถึงการเขียนภาพ (Drawing) ว่าเป็นการลาก ขูด จีด เขียนด้วยวัสดุหรือเครื่องเขียนต่าง ๆ เช่น ดินสอ ปากกา ขอสก๊ ฯลฯ บนระนาบรองรับ ซึ่งอาจเป็นดิน โลหะ กระดาษหรือวัสดุอื่น ๆ ที่มีผิวหน้าเรียบแบน โค้ง โดยทำให้เห็นเป็นรูปร่างด้วยเส้น ซึ่งอาจเป็นเส้นตรงเส้นโค้ง เส้นหยัก ฯลฯ ทั้งนี้อาจมีน้ำหนักอ่อนแก่ของเส้นเท่ากันหรือไม่เท่ากันก็ได้ รูปร่าง ที่เกิดจากเส้นนี้มีลักษณะยาว ลึก ก็ทำได้โดยการลากเส้นหลาย ๆ เส้นตามวิธีการแรเงา นอกจากนั้นวิโรจน์ ขาทองและท่านอง จันทิมา (2517: 6) ได้กล่าวถึงการระบายสี (Painting) ว่าเป็นการระบายสีลงไปในภาพให้ทั่วบริเวณที่ต้องการด้วยวิธีใดก็ได้ จะใช้อุปกรณ์หรือไม่ใช้ก็ได้ เป็นการระบายสีทั้งสิ้น

ดังนั้นการเขียนภาพระบายสีจึงเป็นกิจกรรมศิลปะประเภทหนึ่ง โดยการถ่ายทอดความรู้สึกภายในออกมาให้เป็นรูปแบบ ซึ่งมีวิธีการถ่ายทอดด้วยการลาก ขูด จีด เขียนด้วยวัสดุหรือเครื่องเขียนต่าง ๆ ลงบนระนาบรองรับให้เกิดเป็นรูปร่างด้วยเส้นในลักษณะต่าง ๆ แล้วระบายสีลงไปในภาพให้ทั่วบริเวณที่ต้องการด้วยวิธีใดก็ได้ จะใช้หรือไม่ใช้โอก็ทำได้ ภาพที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการเขียนระบายสีจะเป็นเครื่องมือที่สื่อความรู้สึกนึกคิดของผู้เขียนให้ผู้อื่นเข้าใจได้

พฤติกรรมกรรมการแสดงออกทางศิลปะในการเขียนภาพระบายสีของเด็ก

เลิศ อานันท์นะ (2529: 135-136) กล่าวว่าพฤติกรรมกรรมการแสดงออกทางศิลปะของเด็กแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ พฤติกรรมการแสดงออกจากรูปภายใน หมายถึง การแสดงออกจากความรู้ และประสบการณ์ที่สั่งสมมาตั้งแต่วัยเด็กและพฤติกรรมกรรมการแสดงออกจากรูปภายนอก หมายถึง การแสดงออกตามที่นับตามองเห็นจากวัตถุ หรือ หุ่นที่กำหนดคําให้ ซึ่งพฤติกรรมกรรมการแสดงออกทางศิลปะในการเขียนภาพระบายสีจะสามารถบ่งบอกถึงพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ของเด็ก ดังที่วีรุณ ตั้งเจริญ (2526 : 45-46) ได้กล่าวไว้ดังนี้

1. การแสดงออกที่ชี้ให้เห็นถึงการเติบโต การแสดงออกทางศิลปะของเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเขียนภาพระบายสี เด็กจะเริ่มต้นขีดเขียนด้วยเส้นอย่างวุ่นวายแล้วค่อย ๆ พัฒนาควคุมเส้นต่าง ๆ ให้เป็นระเบียบขึ้นเรื่อย ๆ รอยเส้นจะเคลื่อนไหวช้า ๆ กัน เป็นการเริ่มต้นของการออกแบบรูปทรงให้ปรากฏขึ้น และในวันที่เติบโตขึ้นอีก ภาพเขียนของเด็กจะพัฒนาจากลักษณะการออกแบบไปสู่รูปทรงที่เลียนแบบธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงหรือการเติบโตของเด็กทั้งทางด้านร่างกาย การรับรู้ จิตใจ และการแสดงออกของเด็กนั่นเอง
2. การแสดงออกที่ชี้ให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะตัว เด็กแต่ละคนจะรับรู้หรือมีความรู้สึกต่อรับสิ่งต่าง ๆ แตกต่างกัน เมื่อเด็กสร้างสรรค์งานศิลปะ เขาจะนำความรู้สึกนึกคิดหรือความรู้สึกของตนที่มีต่อสิ่งนั้น ผสมผสานไปกับการรับรู้ที่แตกต่างกันนั้นด้วยผลงานศิลปะของเด็กแต่ละคนจึงสะท้อนลักษณะเฉพาะตัวหรือสะท้อนบุคลิกของเขาอย่างเด่นชัด
3. การแสดงออกที่ชี้ให้เห็นถึงการติดต่อสื่อสาร ในขณะที่เด็กวาดภาพตามพัฒนาการทางธรรมชาติของเขา รูปแบบยุ่งเหยิงที่ได้กําใช้ เป็นสัญลักษณ์คน ต้นไม้ บ้าน ดวงอาทิตย์ หรือสิ่งอื่น ๆ ที่เขาชอบ ภาพที่ปรากฏเหล่านี้จะสื่อสารความรู้สึกนึกคิด บรรยายประสบการณ์และจินตนาการของเขา การวาดภาพของเด็กจึงมีสภาพเป็นการสื่อสารข้อมูลต่าง ๆ ด้วยสัญลักษณ์ที่ปรากฏในงานศิลปะ ซึ่งอาจมีคุณค่ามากกว่าการบอกเล่าใด ๆ

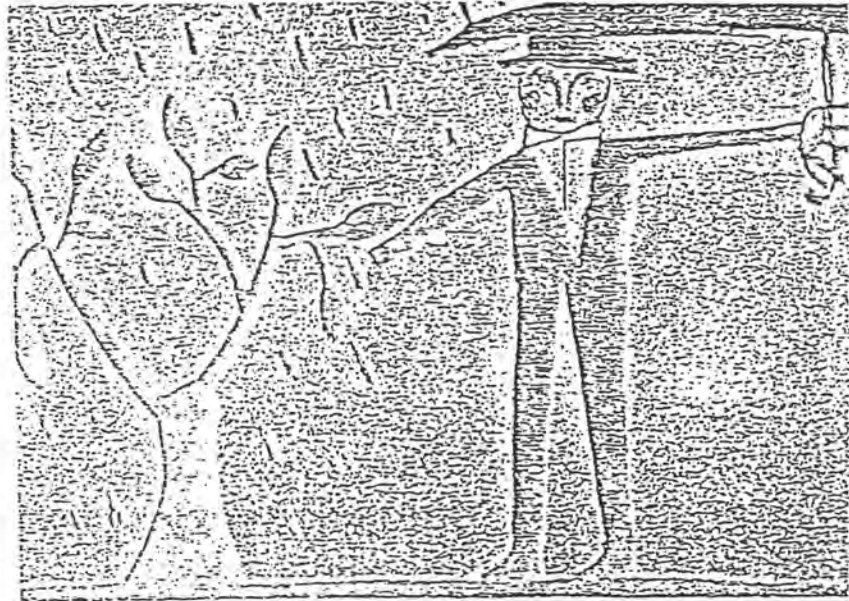
4. การแสดงออกที่ชี้ให้เห็นถึงอารมณ์ความรู้สึก การที่เด็กได้ทำงานศิลปะและได้แสดงออกทางศิลปะนั้น เด็กจะแสวงหาหนทางเฉพาะตนด้วยการแสดงอารมณ์และความรู้สึกนึกคิดในผลงานของตนอาจจะด้วยการเน้น หรือขยายขนาดของสิ่งที่ตัวเขาเองเห็นว่ามี ความสำคัญ เป็นการลดความคับข้องใจและการระบายความรู้สึกเก็บกดของเขาเองได้ด้วย

ดังนั้น พฤติกรรมการแสดงออกทางศิลปะในการเขียนภาพระบายสี จะแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการในด้านการเติบโต ลักษณะเฉพาะตัวของเด็ก การติดต่อสื่อสารและ พัฒนาการด้านอารมณ์และความรู้สึก โดยแสดงออกจากรูปภาพในของเด็กและการรับรู้จาก รูปภายนอก แล้วถ่ายทอดออกมาด้วยการเขียนภาพระบายสี

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนาเกณฑ์การประเมินภาคปฏิบัติวิชา ศิลปศึกษา หน่วยการเรียนรู้เขียนภาพระบายสีของนักเรียนในระดับชั้น ป.5 ซึ่งวิกเตอร์ ไลเวนเฟลด์ (1987: 306-320, 1957: 185-186) ได้ศึกษาขั้นพัฒนาการทางศิลปะของเด็กในวัย ต่าง ๆ 5 ชั้น และนักเรียนในระดับชั้น ป.5 จัดอยู่ในขั้นพัฒนาการในการแสดงออกทาง ศิลปะชั้นที่ 4 คือ ชั้นเริ่มต้นเขียนภาพอย่างของจริง (The Drawing Realism) ของ เด็กอายุประมาณ 9-12 ปี ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาดังในรายละเอียดต่อไปนี้

ชั้นเริ่มต้นเขียนภาพอย่างของจริง (The Drawing Realism)

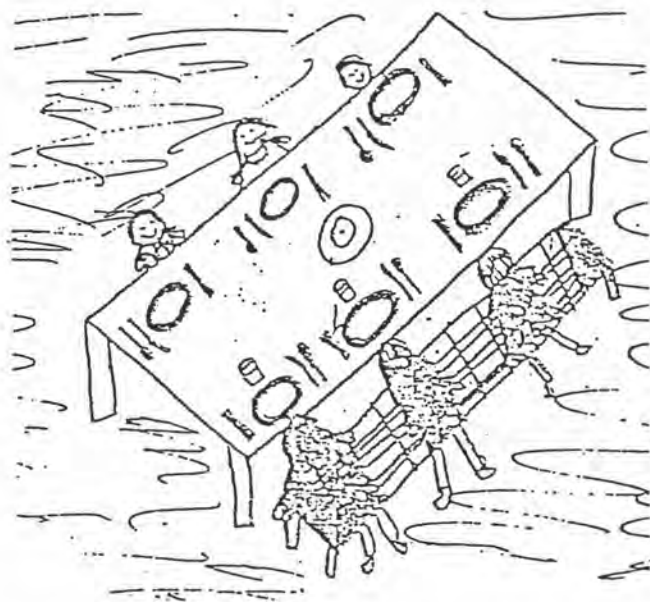
เด็กในขั้นพัฒนาการนี้อายุประมาณ 9-12 ปี เป็นระยะที่เด็กมีความรู้สึกแยกเพศ สนใจเฉพาะในหมู่เพศเดียวกัน เริ่มมีความต้องการอยู่ในสังคมอย่างอิสระ อยากรแสดงอะไร ที่เป็นตัวของตัวเอง เด็กเริ่มมีความเข้าใจความแตกต่างระหว่างเพศ ซึ่งลักษณะภาพวาด ของเด็กในขั้นนี้พอสัง เกตได้จากส่วนประกอบในภาพดังนี้

ภาพที่ 3 ลักษณะการวาดภาพคนของเด็กอายุระหว่าง 9-12 ปี

ก. การวาดภาพคน เด็กในวัยนี้จะวาดภาพได้ถูกต้องมากขึ้น เด็กจะวาดเส้นอื่น ๆ เพิ่มเติมและเน้นความแตกต่างระหว่างเพศ โดยเฉพาะเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย แต่ภาพที่ปรากฏจะไม่ใช่ว่าสิ่งที่เด็กถ่ายทอดออกมาจากภาพที่สายตาสังเกตเห็นแต่จะเป็นลักษณะเค้าโครงของสิ่งที่เขาเห็นมากกว่า เราจะพบว่าเด็กได้รับความรู้สึกในเรื่องของรายละเอียด แต่จะไม่มีความรู้สึกในเรื่องอากัปกิริยา การแสดงรูปร่างลักษณะมนุษย์ในภาพวาดของเด็กขั้นนี้ จะมีลักษณะแข็งกระด้าง หรือมีท่าทางแข็งแรงกว่าของจริง

ข. การใช้พื้นที่ว่าง ในขั้นการพัฒนาการนี้เด็กจะพบว่าพื้นฐาน (Plane) ซึ่งเป็นภาพที่มองจากด้านบนลงมาสู่พื้นมีความสำคัญมากกว่าเส้นฐาน (base line) แต่ยังไม่สามารถถ่ายทอดได้เหมือนกับความเป็นจริง ภาพวาดของเด็กจะมีลักษณะแบนราบ เด็กยังไม่สามารถแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ได้ถูกต้องตามความเป็นจริงแต่เด็กจะสามารถแสดงขนาดของสิ่งที่วาดได้เหมาะสมกับพื้นที่ที่กำหนดให้เท่านั้น

ภาพที่ 4 ลักษณะการใช้พื้นที่ว่างของเด็กอายุระหว่าง 9-12 ปี

ค. การใช้สี เด็กจะเปลี่ยนจากการใช้สีหนึ่งสีใดสำหรับวัตถุหนึ่ง โดยเฉพาะมาเป็นการใช้สีตามความรู้สึก อารมณ์ ความคิด และประสบการณ์ของตนหรือตามสภาพของวัตถุในขณะนั้น

ง. การออกแบบ เด็กในวัยนี้เริ่มรู้จักการออกแบบหรือตกแต่งและใช้สิ่งต่าง ๆ ตามหน้าที่ของสิ่งนั้น ๆ เช่น แบบของเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ เครื่องใช้ต่าง ๆ

ภาพที่ 5 ลักษณะการออกแบบของเด็กอายุระหว่าง 9-12 ปี

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

วิภาวดี ยงเจริญ (2524: ง-จ) ได้ทำการศึกษาปัญหาการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนราษฎร์ในเขตการศึกษา 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนของโรงเรียนราษฎร์ ในเขตการศึกษา 1 และเพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนกับครูผู้สอนต่อปัญหาการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนราษฎร์ในเขตการศึกษา 1 โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่าง ประชากร จำนวน 336 คน เป็นผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 160 คน และครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 176 คน ผลการศึกษาพบว่า มีปัญหามากในด้านวิธีการสร้างเครื่องมือสำหรับวัดผล

มีนา คงสุริยะนาวัน (2528: บทคัดย่อ, 97) ได้ทำการศึกษาความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์ ผู้บริหาร และครูโรงเรียนประถมศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการจัดการและการใช้หลักสูตรประถมศึกษากลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์จังหวัด ศึกษานิเทศก์อำเภอ ศึกษานิเทศก์สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ผู้บริหารโรงเรียน และครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 เกี่ยวกับปัญหาด้านการจัดเนื้อหาและแนวทางการปรับปรุงเนื้อหา การจัดการเรียนการสอน การบริหารและการจัดการด้านบุคลากร การจัดเวลาเรียน การจัดส่งคู่มือครูและหนังสือเรียน ตลอดจนการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ตัวอย่าง ประชากรเป็นศึกษานิเทศก์ จำนวน 332 คน ผู้บริหาร จำนวน 464 คน ครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 จำนวน 862 คน รวมทั้งหมด 1,658 คน โดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการวิจัย ผลการศึกษาด้านการจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับการวัดและประเมินผลมีปัญหามาก ซึ่งผู้วิจัยได้

อภิปรายผลการวิจัยนี้ว่า ปัญหาด้านการวัดและประเมินผลทุกข้อในด้านนี้มีปัญหาปานกลาง แสดงว่าทุกข้อในด้านนี้ต้องได้รับการปรับปรุงและเมื่อพิจารณาตารางเป็นรายข้อ จะเห็นว่า ล้วนสอดคล้องกับความคิดเห็นที่มีผู้เสนอแนะและสอดคล้องกับผลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เช่น ความคิดเห็นที่มีผู้เสนอแนะกล่าวถึงปัญหาว่าครูไม่ค่อยเข้าใจแนวทางและวิธีการวัดผล การวัดด้านการปฏิบัติยังไม่มีเกณฑ์ ไม่เป็นระบบ จากการสัมภาษณ์ก็พบปัญหาว่าครูบางส่วน ไม่ได้ยึดวิธีการที่ทำวัดเป็นระยะ ๆ การวัดผลมักวัดด้านทฤษฎีมากกว่าการปฏิบัติ หรือครู ไม่ได้สอนแต่ประเมินผลให้ผ่าน เป็นต้น ดังนั้นผลจากความสอดคล้องเหล่านี้จึงน่าจะตระหนักว่าการวัดและประเมินผลของกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยมีปัญหาที่พึงแก้ไข

บุษบา กาญจน์วาริทิพย์ (2529: ง-จ) ได้ทำการศึกษาวิวัฒนาการของ หลักสูตรและการสอนศิลปศึกษาระดับประถมศึกษาในประเทศไทย พุทธศักราช 2425 ถึง 2426 โดยได้ดำเนินการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ ผลการศึกษาในการประเมินผลวิชาศิลปศึกษาพบว่า ในระยะเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2435 ถึง พ.ศ. 2502 เป็นการประเมินผลงานที่สำเร็จ โดยตัดสินด้วยมาตรฐานความพอใจของผู้ใหญ่ ต่อมาในปี พ.ศ. 2503 ถึง พ.ศ. 2520 การประเมินผลวิชาศิลปศึกษาให้ความสำคัญแก่พัฒนาการทางศิลปะและลักษณะนิสัยที่ถึงประสงค์ของเด็กมากกว่าผลงานที่ทำเสร็จ ในปี พ.ศ. 2521 ถึง พ.ศ. 2526 การประเมินผลวิชาศิลปศึกษาเป็นไปในแนวทางที่คำนึงถึงพัฒนาการของนักเรียน โดยยึดจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมและใช้วิธีการสังเกต ซักถาม ทดสอบ และตรวจผลงาน

ชนะบตี ผายบึงแก้ว (2532: 86, 90) ได้ทำการศึกษาทรรสนะต่อ หลักสูตรศิลปศึกษา พุทธศักราช 2521 ของครูผู้สอนศิลปศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาและเปรียบเทียบทรรสนะที่มีต่อหลักสูตรศิลปศึกษาประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ในด้านจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา กระบวนการเรียนการสอน การประเมินผล การบริหารและบริหารหลักสูตรของครูผู้สอน

ศิลปศึกษาที่มีวุฒิและประสบการณ์ต่างกัน กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 72 คน ผลการศึกษาในด้านการประเมินผลพบว่า ครูผู้สอนศิลปศึกษามีความคิดเห็นคล้ายตามอยู่ในระดับมากต่อวิธีการประเมินผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้และเกณฑ์การตัดสินผลการเรียนในหลักสูตรศิลปศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้อภิปรายผลผลการวิจัยนี้ว่ามีครูผู้สอนบางส่วนได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่า การประเมินผลศิลปศึกษาเน้นที่ภาคความรู้มากเกินไป ควรเน้นที่กระบวนการและภาคปฏิบัติ

บรรจง บุญการี (2532: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการสอนศิลปศึกษาของครูประถมศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดลพบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการสอนศิลปศึกษาของครูประถมศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดลพบุรี ในด้านการเตรียมการสอน การดำเนินการสอน การผลิตและการใช้สื่อการสอน การวัดและประเมินผล ตัวอย่างประชากร ได้แก่ ครูผู้กำลังทำหน้าที่สอนวิชาการต่าง ๆ รวมทั้งสอนศิลปศึกษาปีที่ 2, 4 และ 6 ในโรงเรียนที่เปิดสอนครบชั้น จำนวน 190 คน จาก 90 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม ผลการศึกษาด้านการวัดและประเมินผลพบว่า ด้านที่มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ การใช้เกณฑ์ประเมินผล โดยยึดจุดประสงค์ตามแผนการสอนเป็นหลัก มีการปฏิบัติน้อยที่สุด คือ การวัดผลด้วยการทดสอบข้อเขียน ปัญหาสำคัญ คือ ครูขาดความรู้ ขาดหลักการในการวัดและประเมินผล รวมทั้งไม่สามารถประเมินผลงานได้ตามวิธีการที่ถูกต้อง

พิภพ บิิตี (2533: บทคัดย่อ, 100) ได้ศึกษาปัญหาและความต้องการพัฒนาสมรรถภาพด้านการสอนศิลปศึกษาของครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด เขตการศึกษาจังหวัด เขตศึกษา 4 มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจปัญหาและความต้องการพัฒนาสมรรถภาพด้านการสอนศิลปศึกษาของครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด เขตการศึกษา 4 ในด้านการเตรียมการสอน วิธีการสอนและเทคนิคการสอน วัสดุและสื่อการสอน การวัดและประเมินผล การส่งเสริมการ

เรียนรู้ของนักเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ ครูโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 424 คน จากโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 212 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามประกอบด้วย แบบสำรวจรายการแบบมาตราส่วนประเมินค่า และคำถามปลายเปิด ผลการวิจัยพบว่า ครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัด เขตการศึกษา 4 ประสบปัญหาและมีความต้องการการพัฒนาสมรรถภาพด้านการสอนศิลปศึกษา ในด้านการวัดผล และประเมินผลวิธีการสอนและเทคนิคการสอน การส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน วัสดุและสื่อการสอน และการเตรียมการสอนอยู่ในระดับมาก ซึ่งในด้านการวัดผลและประเมินผลนั้นครูโรงเรียนประถมศึกษาต้องการในระดับมากเป็นอันดับหนึ่งคือการสร้างเครื่องมือวัดผลและประเมินผล รองลงมาคือ วิธีการกำหนดระดับคะแนนในการวัดผล การเรียน

เทียนชัย เสาจินดารัตน์ (2534: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพและความต้องการของครูประจำชั้นในการสอนศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและความต้องการของครูประจำชั้นในการสอนศิลปศึกษาในด้านกิจกรรมการสอน การผลิตและการใช้สื่อการสอนการวัดผลและประเมินผลและศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพความต้องการของครูประจำชั้นในการสอนศิลปศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามผลการวิจัยในด้านการประเมินผลพบว่า ครูศิลปศึกษามีความต้องการมากที่สุด คือ การได้รับเครื่องมือหรือแบบฟอร์มการประเมินผลสำเร็จรูปของวิชาศิลปะแต่ละกิจกรรม

จากการศึกษาค้นคว้าผลของการวิจัยในประเทศดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวกับการประเมินผลวิชาศิลปศึกษาตามแนวหลักสูตรประถมศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งสรุปได้ว่าวิธีการประเมินผลวิชาศิลปศึกษาตามหลักสูตรประถมศึกษาได้มีพัฒนาการที่สอดคล้องกับธรรมชาติของวิชามากขึ้นตามลำดับ จนถึงในปัจจุบันที่ยึดตามจุดประสงค์การเรียนรู้และเกณฑ์การตัดสินผลการเรียนของหลักสูตรซึ่งครูสอนเห็นชอบด้วย แต่อย่างไร

ก็ตาม การประเมินผลวิชาศิลปะศึกษายังประสบปัญหาอยู่มาก ครูยังไม่เข้าใจแนวทางและวิธีการวัดผล การวัดผลมักเน้นทฤษฎีมากกว่าการปฏิบัติ ทั้งนี้เนื่องจากการวัดด้านการปฏิบัติ วัดได้ยากและไม่มีเกณฑ์ ขาดเครื่องมือในการวัดผลภาคปฏิบัติ ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จะเป็นการพัฒนาเกณฑ์การประเมินผลภาคปฏิบัติวิชาศิลปะศึกษาที่ผู้วิจัยคาดว่าจะมีประโยชน์ในการประเมินผลวิชาศิลปะศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

งานวิจัยต่างประเทศ

Walters (1988: 2792 A) ได้ศึกษาเรื่อง Three Case Studies to Examine Factors which Influence Effective Implementation of an Elementary Art Curriculum in Manitoba Schools มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาตัวประกอบต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการนำหลักสูตรศิลปะศึกษาไปใช้ ในโรงเรียนประถมศึกษาในมานิโตบา ประเทศแคนาดา โดยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรในโรงเรียนมานิโตบา และวิเคราะห์ข้อมูลแบบ "Michale Fullan's fifteen factors" ผลการศึกษาตัวประกอบต่าง ๆ จำนวน 15 ตัวประกอบ พบว่า มีตัวประกอบสำคัญ 5 ตัวประกอบ ซึ่งมีผลต่อการนำหลักสูตรไปใช้คือ

1. ครูศิลปะในระดับประถมศึกษา ควรได้รับความรู้ทางศิลปะในการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. ผู้บริหาร ครูและผู้ปกครองควรได้รับการพัฒนาทัศนคติต่อวิชาศิลปะศึกษา
3. การพัฒนาวิชาชีพและการให้บริการแก่ครูประถม ควรครอบคลุมถึงการให้เนื้อหาความรู้ในรายละเอียดของหลักสูตร และกระบวนการใช้หลักสูตร
4. บุคคลสำคัญในการบริหารการใช้หลักสูตร ควรจะให้คำแนะนำปรึกษาในกระบวนการใช้หลักสูตร
5. กระบวนการประเมินผลในวิชาศิลปะควรได้รับการพัฒนาและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลควรได้รับการฝึกหัดอบรมเรื่องการประเมินผล

จากงานวิจัยเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรศิลปศึกษาดังกล่าว ทำให้พบว่าข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินผลวิชาศิลปศึกษาว่า ควรได้รับการปรับปรุงพัฒนาทั้งในด้านกระบวนการและบุคคลที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผล

Hooten (1986: 2895-2896 A) ได้ศึกษาเรื่อง "Aesthetic Judgment of Elementary Classroom Teachers, Quality of Student Art, Selected Teacher Characteristics: A Study of Relationship" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผลการตัดสินเกี่ยวกับความงามโดยครูประจำชั้นระดับประถมศึกษา กับคุณภาพของผลงานศิลปะที่ทำโดยนักเรียนในชั้นเรียนของครูดังกล่าว และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผลการตัดสินเกี่ยวกับความงามในผลงานศิลปะของนักเรียนโดยครูประจำชั้น กับคุณลักษณะของครูที่คัดเลือกมา ได้แก่ การศึกษาและการรับรู้ตามประสบการณ์ทางศิลปะ กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นครูประจำชั้นระดับประถมศึกษา จำนวน 50 คน และผลงานศิลปะของนักเรียน จำนวน 1,865 ชิ้น ซึ่งเลือกมาจากนักเรียนระดับชั้นอนุบาลถึงเกรด 6 ในรัฐจอร์เจียใต้ ประเทศสหรัฐอเมริกา ครูประจำชั้นมีอายุระหว่าง 20-50 ปี มีประสบการณ์ทำงานตั้งแต่ 1 ปีถึง 15 ปี และมากกว่า 15 ปีขึ้นไป uly ใช้เครื่องมือในการศึกษาคือ (1) แบบทดสอบมายเออร์ (The Meier Art Test): 1. แบบทดสอบทางด้านการตัดสินใจ (2) เอกสารคำอธิบาย (3) ผลการตัดสินผลงานศิลปะของนักเรียนนำข้อมูลคุณภาพของผลงานศิลปะกับข้อมูลคุณลักษณะของครู เปรียบเทียบกับข้อมูลการตัดสินความงามในผลงานศิลปะโดยครู เพื่อพิจารณาว่าคุณลักษณะของครูเป็นตัวทำนายความถูกต้องแม่นยำในการตัดสินใจเกี่ยวกับความงามได้อย่างสัมพันธ์กับคุณภาพในผลงานศิลปะของนักเรียน ผลการศึกษาสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ครูที่ได้รับการฝึกอบรมทางศิลปะกับครูที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมทางศิลปะตัดสินความงามในผลงานศิลปะของนักเรียนได้ไม่แตกต่างกัน

2. ครูที่ได้รับการฝึกหัดอบรมทางศิลปะ จะมีการรับรู้และความสามารถทางศิลปะแตกต่างจากครูที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมทางศิลปะ

Necci, Catherine (1988: 165) ได้ศึกษาเรื่อง "Evaluating Student Writing in Art Education: Intermediate Level" ซึ่งเป็นงานวิจัยเกี่ยวกับเทคนิคในการประเมินผลที่แสดงให้เห็นว่า สัมฤทธิ์ผลของนักเรียนในวิชาศิลปะศึกษาได้ถูกละทิ้งและไม่ได้รับการพัฒนา วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้แสดงถึงเหตุผลต่าง ๆ ในการปฏิรูปหลักสูตรซึ่งเป็นการตรวจสอบความต้องการเกี่ยวกับเครื่องมือวัดผลวิชาศิลปะศึกษาและรายงานต่าง ๆ ในปัจจุบันที่มีแนวโน้มในการปรับปรุงการประเมินผลวิชาศิลปะศึกษา รวมทั้งสำรวจวิธีการประเมินผลและเครื่องมือประเมินผลงานเขียนทางด้านศิลปะศึกษา ซึ่งเน้นในการประเมินงานเขียนระดับกลางเกี่ยวกับศิลปะวิจารณ์ และการประเมินสัมฤทธิ์ผลและความก้าวหน้าในด้านทักษะการคิดวิจารณ์ของนักเรียนโดยแบบฝึกหัดการเขียน และเกณฑ์ที่เหมาะสมในการประเมินผลได้รับการออกแบบขึ้นมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ นอกจากนี้ วิธีการสอนและการประเมินผลได้ใช้พื้นฐานจากงานวิจัยของ D. Deuking (1983) T. Zeller (1984) และ D. Johns (1986) ซึ่งเชื่อมโยงเข้ากับเครื่องมือการประเมินผลงานเขียนที่ให้คะแนนทั้งในส่วนย่อยและส่วนรวม การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการสังเกตและประสบการณ์ของผู้วิจัยจากนักเรียนระดับ 4 จำนวน 69 คน และระดับ 5 จำนวน 63 คน ซึ่งผลจากการศึกษาพบว่า เครื่องมือประเมินผลมีความเที่ยงตรงและเชื่อถือได้

Liu, Feng-Jung (1988: 3999 A) ได้ศึกษาเรื่อง "A Description, Analysis, and Evaluation of Selected Measurement Instruments in Art Education With Recommendations For Test Construction and Use in Schools in Taiwan, R.O.C., and U.S.A. (China)" มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. อธิบายลักษณะของเครื่องมือวัดผลที่ได้รับเลือกนำมาใช้ในการประเมินผลเกี่ยวกับการตัดสินคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์, ความรู้ทางด้านศิลปะและผลงานศิลปะ

2. วิเคราะห์และประเมินเกี่ยวกับคุณสมบัติ และข้อจำกัดของเครื่องมือวัดผลแต่ละเครื่องมือทั้งทางด้านทฤษฎีและจิตวิทยา และเปรียบเทียบผลที่ได้จากการทดสอบกับวัตถุประสงค์ที่คาดหวังไว้เพื่อให้เห็นเด่นชัดเกี่ยวกับลักษณะของแบบทดสอบทางศิลปะ

3. ให้คำแนะนำในการสร้างและการใช้แบบทดสอบศิลปะทางการศึกษาทั้งใน Taiwan, R.O.C. และ U.S.

โครงสร้างของแบบทดสอบได้สร้างขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการในการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งเป็นแบบทดสอบที่เกี่ยวข้องกับประเภทของวัตถุประสงค์ เนื้อหาการสร้าง การบริหาร คะแนน มาตรฐาน ความเที่ยง ความเชื่อถือได้ คุณสมบัติและข้อจำกัด การคัดเลือกเครื่องมือสำหรับทดสอบได้ยึดหลักการบนพื้นฐาน 3 ประการ คือ มีความสัมพันธ์ มีประโยชน์ และมีความสมบูรณ์ ผลของการคัดเลือกได้เครื่องมือวัดผล 8 เครื่องมือ และเครื่องมือวัดผลดังกล่าว 3 เครื่องมือเกี่ยวกับการตัดสินคุณค่าของความงามเป็นแบบทดสอบ The Maitland Graves Design Judgment Test, The Meier Art Tests: I, Art Judgment และ The Meier Art Test: It, Aesthetic Perception. เครื่องมือวัดผลอีก 3 เครื่องมือ ใช้ประเมินความรู้เกี่ยวกับศิลปะเป็น Knauber Art Vocabulary Test, The Eisner Art Information Inventory, และ Art Vocabulary เครื่องมือวัดผลเกี่ยวกับผลงานศิลปะอีก 2 เครื่องมือ เป็น Knauber Art Ability Test และ The Horn Art Aptitude Inventory

บนพื้นฐานการค้นหาค้นหาเกณฑ์ของแบบสอบ 8 แบบได้มีการอภิปรายผลเกี่ยวกับหัวข้อของการวัดทางด้านการตัดสินคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ ความรู้ทางศิลปะ และผลงานศิลปะ รวมทั้งข้อเสนอแนะเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ที่คาดหวัง ซึ่งได้นำมาเป็นข้อเสนอแนะในการสร้างและการใช้แบบทดสอบศิลปะในโรงเรียนของทั้งสองประเทศ

จากผลงานวิจัยในต่างประเทศดังกล่าวข้างต้น พบว่า การประเมินผลวิชาศิลปะ-ศึกษา ควรได้รับการปรับปรุงพัฒนาในด้านกระบวนการ และบุคคลที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการ

ประเมิณผล รวมทั้งเครื่องมือในการประเมินผล แบบประเมินผลงานและแบบทดสอบทางศิลปะ ซึ่งจากผลของงานวิจัยได้เสนอแนะเกี่ยวกับการสร้างและการใช้เครื่องมือประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ

สรุปการศึกษาค้นคว้างานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ พบว่า ไม่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเกณฑ์การประเมินภาคปฏิบัติวิชาศิลปศึกษาดโดยตรง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพความต้องการ หรือปัญหาในการประเมินผลวิชาศิลปศึกษา หรือกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยและการใช้หลักสูตรวิชาศิลปศึกษา เพื่อนำผลการวิจัยมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาเกณฑ์ของการวิจัยครั้งนี้